

**Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje**

Pavel Kopecký

**SPOLUPRÁCE OBCÍ NA VNITŘNÍ PERIFERII ČESKA:
MIKROREGION TŘEMŠÍN**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2008

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Vít Jančák, PhD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a za použití pouze literatury a pramenů uvedených v seznamu.

V Praze dne 25. srpna 2008

Chtěl bych poděkovat RNDr. Vítu Jančákovi, Ph.D. za odborné vedení i veškerý čas, který mi při zpracování diplomové práce věnoval. Za cenné rady a další pomoc děkuji rovněž RNDr. Silvii Kučerové.

OBSAH

Seznam tabulek a grafů.....	5
Abstract.....	6
1 ÚVOD.....	8
2 METODIKA PRÁCE.....	10
2.1 Diskuse pojmů a literatury.....	10
2.1.1 Koncepce periferie v literatuře.....	10
2.1.2 Venkov/venkovský prostor, venkovská obec.....	14
2.1.3 Spolupráce obcí, mikroregiony a rozvoj venkova/periferních oblastí.....	18
2.1.4 Lidský a sociální kapitál.....	21
2.2 Metodika práce.....	25
2.2.1 Tvorba osnovy řízeného rozhovoru.....	25
2.3 Modelové území.....	26
2.3.1 Vymezení modelového území.....	26
2.3.2 Stručná charakteristika vybraného modelového území.....	27
3 VYHODNOCENÍ ŘÍZENÉHO ROZHOVORU SE STAROSTY OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ.....	29
3.1 Vyhodnocení řízeného rozhovoru se starosty venkovských obcí.....	29
3.1.1 Profil obce.....	29
3.1.2 Problémy venkovských obcí modelového území.....	37
3.1.3 Priority vedení venkovských obcí modelového území.....	44
3.1.4 Svazek obcí mikroregionu Třemšín a jeho přínos jednotlivým venkovským obcím.....	48
3.1.5 Klíčové osobnosti, aktivita občanů a spolková činnost.....	50
3.1.6 Spokojenost obyvatel.....	52
3.1.7 Úspěšnost venkovských obcí v získávání dotací a jejich zaměření.....	54
3.1.8 Internet.....	54
3.1.9 Rekreatanti ve venkovských obcích modelového území.....	55
3.1.10 Pohled do budoucnosti.....	56
3.2 Vyhodnocení rozhovoru se starostou města Rožmitálu pod Třemšínem.....	57
3.2.1 Profil obce.....	57
3.2.2 Problémy Rožmitálu pod Třemšínem.....	59
3.2.3 Priority vedení Rožmitálu pod Třemšínem.....	60
3.2.4 Svazek obcí mikroregionu Třemšín a jeho přínos Rožmitálu pod Třemšínem.....	61
3.2.5 Klíčové osobnosti, aktivita občanů a spolková činnost.....	62
3.2.6 Spokojenost obyvatel.....	63
3.2.7 Dotace.....	63
3.2.8 Internet.....	63
3.2.9 Rekreatanti v Rožmitále pod Třemšínem.....	63
3.2.10 Pohled do budoucnosti.....	63
4 DISKUSE VÝSLEDKŮ.....	65
5 ZÁVĚR.....	71
SEZNAM LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ.....	72

PŘÍLOHY.....	75
---------------------	-----------

Seznam tabulek a grafů

TABULKA 1 KRITERIA VYMEZENÍ VENKOVSKÝCH SÍDEL.....	15
TABULKA 2 VÝBĚR SLABÝCH STRÁNEK A PŘÍLEŽITOSTÍ VENKOVA PODLE NSPRV 2005.....	17
TABULKA 3 VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY JEDNOTLIVÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ TŘEMŠÍN V ROCE 2008.....	27
TABULKA 4 OBČANSKÁ VYBAVENOST OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ TŘEMŠÍN BEZ ROŽMITÁLU P. TŘEMŠÍNEM.....	30
TABULKA 5 HLAVNÍ ZAMĚSTNAVATELÉ VE VENKOVSKÝCH OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	33
TABULKA 6 ZPRACOVANÉ ROZVOJOVÉ DOKUMENTY VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	34
TABULKA 7 POČET SCHŮZÍ OBECNÍHO ZASTUPITELSTVA VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008	35
TABULKA 8 ÚDAJE O STAROSTECH VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	36
TABULKA 9 ROZPOČET VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008	36
TABULKA 10 PROBLÉMY INFRASTRUKTURY A BYDLENÍ V OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	38
TABULKA 11 TYPICKÉ PROBLÉMY PERIFERNÍCH ÚZEMÍ NA PŘÍKLADU MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	39
TABULKA 12 PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S KVALITOU LIDSKÉHO A SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU V OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	40
TABULKA 13 PROBLÉMY S FINANČNÍ SITUACÍ V OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	42

TABULKA 14 PRIORITY VEDENÍ OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V OBLASTI INFRASTRUKTURY A BYDLENÍ V ROCE 2008.....	44
TABULKA 15 PRIORITY VEDENÍ OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V OBLASTI POTLAČENÍ TYPICKÝCH ZNAKŮ PERIFERIE V ROCE 2008.....	45
TABULKA 16 PRIORITY SPOJENÉ S KVALITOU LIDSKÉHO A SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	47
TABULKA 17 KLÍČOVÉ OSOBNOSTI V MODELOVÉM ÚZEMÍ PODLE NÁZORU STAROSTŮ OBCÍ V ROCE 2008.....	50

TABULKA 18 SPOLKOVÁ ČINNOST VE VENKOVSKÝCH OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	52
TABULKA 19 OBCE MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2030 PODLE PŘEDSTAV JEJICH STAROSTŮ.....	56
TABULKA 20 SPOLKOVÁ ČINNOST V ROŽMITÁLE POD TŘEMŠÍNEM V ROCE 2008	62
TABULKA 21 SROVNÁNÍ VYBRANÉHO ÚZEMÍ VNITŘNÍ PERIFERIE MEZI LETY 2001 A 2008.....	66
TABULKA 22 SROVNÁNÍ MIKROREGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE OKRESU RAKOVNÍK A MIKROREGIONU TŘEMŠÍN.....	69
GRAF 1 VELIKOSTNÍ SKUPINY OBCÍ MIKROREGIONU TŘEMŠÍN.....	28
GRAF 2 ZÁVAŽNOST PROBLÉMŮ VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008	43
GRAF 3 SOUHRNNÉ ZHODNOCENÍ PRIORIT VEDENÍ VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	48
GRAF 4 ZMĚNA POČTU OBYVATEL OCHOTNÝCH POMÁHAT VE VENKOVSKÝCH OBCÍCH MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	51
GRAF 5 SPOKOJENOST OBYVATEL VENKOVSKÝCH OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ V ROCE 2008.....	53
GRAF 6 SOUHRNNÉ ZHODNOCENÍ PRIORIT VEDENÍ ROŽMITÁLU P. TŘ. V ROCE 2008.....	61

Abstract

The master thesis aims to study at some length the region so called inner periphery. This research work is focused on comparison between theoretical concepts of periphery areas and the actual situation in model microregion Třemšín which extends on the border of three Czech NUTS III regions. Considerable part of the master thesis is dedicated to a discussion about conceptions of periphereness, rural area and rural communities and also about the relation between human and social capital and the development of inner periphery/rural area.

Methods contain searching previous information and study of researches done in the context of space polarization, rural development and some sociological researches about human and social capital. The next step is to define some model region suitable to the condition of being an example of Czech inner periphery area. Because of the interest in discover how efficient is a cooperation of rural municipalities based on institutional framework, the existing municipal cooperation confederacy Třemšín was appointed.

The own research work consist in interviewing mayors of municipalities concerned and posterior analysis of their opinions.

The results overcome some of the presumptions about periphery areas in general. They are not more regions of emigration or a higher rate of disemployment, neither. Třemšín is an example of an efficient microregional cooperation thanks to the key personality of its leader and the will of quite all mayors to search and realise common development projects.

1 ÚVOD

Již mnoho autorů se zabývalo tematikou periferních oblastí v Česku, a to jak jejich vymezením (identifikací) a rozlišením jejich rozdílných typů (tradiční versus nové, vnitřní vs. vnější, oblasti hospodářsky slabé vs. strukturálně postižené), tak také studiem mnoha specifických aspektů vývoje konkrétních modelových území. Pozornost českých geografů se k této problematice upřela s určitým zpožděním oproti výzkumům zaměřeným na studium polarizace prostoru, které probíhaly na západ od našich hranic. Domnívám se, že tato skutečnost odrážela tehdejší situaci centrálního plánování, kdy snaha vládnoucí politiky směřovala k co možná největší míře nivelizace možností a příležitostí v oblasti hospodářství na podstatné části území dnešního Česka. Výsledkem této snahy byla na prahu obnovené demokracie v roce 1990 v evropském měřítku nebyvalá vyrovnanost mezi jednotlivými regiony našeho státu.

Po dobu téměř dvaceti let je Česko vystaveno působení přirozenějších ekonomických vlivů tržního hospodářství, které s sebou zákonitě přinášejí vyšší míru diferenciaci prostoru. Transformační procesy způsobují vznik strukturálně postižených regionů (již dříve popsaných v zahraniční literatuře) a spouštějí též prohlubování rozdílů mezi tradičně hospodářsky slabšími a silnými, rostoucími regiony. Tyto hospodářsky slabé oblasti (tradiční periferie) dnes čelí novým výzvám, kdy na jedné straně povětšinou nabízejí kvalitní životní prostředí, nižší finanční náročnost bydlení a užší sepejetí s přírodou, na druhé straně ztrácejí v oblasti nabídky veřejné obslužnosti, někdy více než jiné oblasti trpí stárnutím obyvatelstva (odchodem mladých lidí), a jejich vyhlídky na budoucí rozvoj jsou tedy velmi mlhavé.

Výběr tématu této diplomové práce vycházel z mého osobního zájmu o problematiku rozvoje českého venkova. Ten se pro mne stal domovem, kdy jsem během studia na univerzitě změnil bydliště. Dennodenní setkávání se s realitou venkovského života pro mne bylo inspirací pro úvahy nad budoucností tohoto fenoménu především proto, že jsem se stal jeho součástí. Rozhodl jsem se tedy pečlivěji prozkoumat prostor, který podle výsledků předešlých odborných prací spadá do tzv. vnitřní periferie pomezí středních, jižních a západních Čech. Za nosnou část své práce považuji vlastní terénní šetření s provedením a zhodnocením řízených rozhovorů se starosty obcí modelového území Třemšín (Rožmitálsko).

Je evidentní, že postihnout problematiku rozvoje vnitřní periferie (která je současně výrazně venkovským prostorem) není vzhledem k její komplexnosti možné v rámci jedné diplomové práce. Pro svou práci jsem si tedy stanovil následující cíle:

1. Na příkladu modelového území identifikovat problémy, s nimiž se potýkají obce na vnitřní periferii.
2. Posoudit možnosti rozvoje těchto obcí v závislosti na přítomném lidském a sociálním kapitálu.
3. Zhodnotit přínos existence Svazku obcí mikroregionu Třemšín pro jednotlivé členské obce i pro mikroregion jako celek.

S těmito cíli úzce souvisí hypotézy, jež budu při zpracování diplomové práce ověřovat, a pracovní otázky, jež mě k ověření hypotéz povedou, případně se též dotýkají dané problematiky rozvoje venkovského prostoru situovaného ve vnitřní periferii. Jsou to:

- Zděděná zanedbanost vybavení obcí technickou infrastrukturou zatěžuje obecní rozpočty při jejím budování natolik, že nezbývá dostatek prostředků na ostatní skutečně rozvojové projekty.
- Vnitřní periferie se ve výraznější míře potýká s odlivem mladých lidí, což je jednak dokladem ekonomické slabosti celého regionu (dojíždka osobním automobilem na vzdálenost cca 20 km není dnes neobvyklá), jednak je místními aktéry vnímán jako prvořadý problém.
- Lidský a sociální kapitál je podle předpokladů klíčovou skutečností pro rozvoj periferních území. V obcích s kvalitnějším lidským a sociálním kapitálem očekávám viditelné známky rozvoje oproti obcím ostatním.
- Sídlní struktura modelového území je velmi roztržitá. Lze tedy předpokládat, že spolupráce obcí na bázi mikroregionu Třemšín je pro rozvoj území přínosem. Je otázkou, zda členství ve svazku obcí prospívá všem obcím stejnou měrou.

Rozvoj periferních venkovských oblastí je problematika velice široká. Věřím tedy, že i tato práce přispěje svým dílem k poznání mechanismů, jež určují směřování rozvoje venkova na středočesko – jihočesko – západočeském pomezí.

2 METODIKA PRÁCE

V této kapitole bych se rád zaměřil na přístupy vědců, kteří ve svých pracích operují s pojmy jako periferie, venkov, venkovský prostor, venkovská obec, lidský a sociální kapitál. Periferie a venkov jsou pojmy, jež se mohou, ale nemusejí překrývat. Jak bude studováno v následujícím rozboru příspěvků v literatuře, kritéria vymezení venkova a periferií jsou z větší části principiálně odlišná, proto nelze automaticky spojovat jeden pojem s druhým. Modelové území, v němž jsem provedl vlastní výzkum, splňuje v určité míře parametry jak venkova (hustota zalidnění, velikost sídel či obcí), tak periferních oblastí (poloha, hospodářská slabost, občanská vybavenost). Pro lepší srozumitelnost se v této teoretické kapitole věnuji jednotlivým pojmům a konceptům odděleně. Logickým vyústěním této diskuse je nalezení pojmových i teoretických východisek pro moji práci.

2.1 Diskuse pojmů a literatury

2.1.1 Koncepte periferie v literatuře

Dříve než se v geografii rozšířil pojem periferie, pozornost některých vědců se soustředila na studium tzv. polarizace prostoru. Již ve 30. letech 20. století seznámil svět s touto koncepcí Christaller při formulaci své teorie centrálních míst (1933, převzato z Blažek, Uhlíř 2002). Centrální místa jsou podle něj ta, jež soustřeďují funkce, za kterými jsou ochotni či nuceni dojíždět obyvatelé míst necentrálních. Christaller přitom staví svou teorii na dojezdové vzdálenosti do střediska. Tato teorie se zdá být dnes sice velmi zjednodušující, přesto inspirovala další badatele k intenzivnějšímu zkoumání zákonitostí geografické organizace ve velmi širokém rozsahu. Po druhé světové válce se pozornost geografů a ekonomů skutečně ve větší míře upíná na studium nerovnoměrného vývoje území. Koncepti jádra a periferie formuloval Friedmann (1966, cit. v Havlíček, Chromý 2001). Ten centrálním místům přisoudil vysokou míru autonomie, schopnost vytvářet inovace a zachytit směry vývoje, zatímco periferie je tedy oblast, jež tyto změny nezachytila (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005). Friedmannem navrhované řešení tohoto rozporu a napětí tkví v decentralizaci moci do periferních oblastí. Do diskuse o polarizaci prostoru přispěl též Wallerstein

(1979, převzato z Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005), když do doposud vyhraněného pohledu v extrémch jádro – periferie přidal pojem semiperiferie. Vytvořil tak reálnější pohled na skutečnost světa, v němž se mnoho socioekonomických prvků a jevů mění spíše spojitě než skokem. V tomto duchu pokračovali Schuler a Nef (1983), kteří nevidí dichotomii, příp. prostorovou oddělenost, jádra od periferie, nýbrž měnící se míru centrality (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Jak jsem již naznačil v úvodu této práce, v Česku je nastartován výzkum polarizace prostoru s určitým odstupem od ostatního vyspělého světa. Přesto považujeme práce konce 80. let 20. století za velmi přínosné v kontextu měnících se politických, sociálních, ekonomických a dalších podmínek v letech následujících. Hampl (1987) přispívá do diskuse o polarizaci prostoru rozpracováním koncepce nodálních regionů (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005). Pojem periferie je stále nahlížen ve smyslu řeckého „perifereia“, tedy „něčeho na okraji“ (Musil, Müller 2008). Právě Musil (1988) ale přichází s novým pojmem tzv. vnitřní periferie. Ty na základě svého výzkumu regenerace sídel a jejich funkčních systémů odhaluje na styku dlouhodobě stálých administrativních hranic uvnitř státu, tedy krajů. Atributy periferních oblastí jsou pak tyto: úbytek obyvatel, podíl osob ve starším věku, úbytek ekonomicky aktivních osob, rozsah bytové výstavby, podíl osob se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, podíl neobydlených bytů, vysoký podíl zaměstnaných v zemědělství, chudší vybavení domácností, nižší úroveň občanské vybavenosti. Další ze sociologů Illner (1988) přistupuje k vymezení periferií především na základě „sociálních podmínek území“ (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005, s. 11). Diferenciaci prostoru měří souborem charakteristik obyvatelstva a hmotných životních podmínek území. Ve výsledné mapě periferních území našeho státu opět nelze přehlédnout „Musilovy“ vnitřní periferie. Od konce 90. let 20. století se naplno rozvinul zájem českých geografů o další hlubší studium polarizace prostoru v českých podmínkách. Jistě se jedná o reakci na měnící se podmínky v transformačním období nejen ve smyslu ekonomickém, ale též demokratizačním, sociálním a kulturním. Pohled výzkumů se z původně úzkého zaměření na problémové nové periferie (strukturálně postižené regiony) otáčí také k periferiím starým (tradičním), tedy oblastem dlouhodobě hospodářsky slabým. V té době je výzkum polarizace prostoru obohacen o teorii hierarchie reality (Hampl 1998), podle níž diferenciace prostoru neustále probíhá vytvářením jejích nových nositelů (řekněme inovací), zatímco vývojově nižší jevy jsou periferními oblastmi adoptovány působením difúzních procesů. Na nižší vývojové úrovni dochází ke zmenšování rozdílů,

u vývojově vyšších jevů je tomu naopak. Rok 2001 přinesl hned několik příspěvků ke studiu polarizovaného prostoru v Česku. Tyto příspěvky jsou soustředěny v monotematickém čísle Sborníku České geografické společnosti, ročník 106, 2001/1. Havlíček a Chromý zde představují své abstraktní vývojové typy polarizace prostoru (jádro/periferie). Typy jsou čtyři, sami autoři ale neuvažují, že by jejich reálný sled musel odpovídat následujícímu pořadí. Prvním a nejčastějším typem vztahu jádra a periferie je podle nich tzv. narůstající polarizace, pomyslné nůžky se mezi těmito dvěma vyhraněnými situacemi vývoje území rozevírají. Druhým typem je tzv. stagnující polarizace, možná s velkou pravděpodobností v kontextu centrálně plánované politiky, která působí proti přirozeným tendencím k posilování asymetrie jádra a periferie. Dalším typem je ubývající polarizace, kdy jádro stále hraje dominantní úlohu, ale pozice periferie je řízenými zásahy posilována (přesun řídicích orgánů z jádra, investice do infrastruktury, zastavení depopulace apod.). Posledním typem je nivelizující polarizace, jež se jeví pouze jako teoretická možnost, kdy rozložení obyvatel, aktivit, kapitálu, zboží atd. se natolik vyrovná, že polarizace mizí.

Úzkou vazbu k mé práci má terénní výzkum vnitřní periferie provedený týmem V. Jančáka v podobně vymezeném modelovém území nazvaném Třemšínsko (Jančák 2001). Srovnání vlastního výzkumu se závěry této studie logicky budou následovat v příslušné kapitole této práce.

Vzhledem k tomu, že zaměření této práce usiluje o zachycení role lidského a sociálního kapitálu na rozvoj venkovských, potažmo periferních oblastí, jeví se článek Musila a Müllera Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze (Musil, Müller 2008) jako velmi inspirující. Autoři si za svůj cíl vytyčili upozornit na to, že „periferie jsou opomíjeným mechanismem sociálního vyloučení“. Zaostrěno mají právě na vnitřní periferie, které podle jejich slov patří k regionům, v nichž se projevují nechtěné důsledky hospodářského rozvoje regionů růstových. Takový výrok považuji za potvrzení skutečnosti zvyšující se míry polarizace v transformující se postkomunistické zemi. Současně autoři konstatují, že periferních území v Česku je právě více ve vnitrozemí, než při státních hranicích. Tato čerstvá studie de facto opakuje podobný výzkum z 80. let minulého století s cílem porovnat obě období z hlediska výskytu periferních oblastí. Podle „trvalosti územního rozmístění periferních území“ rozlišují tři typy periferií: „1. území, která byla periferní jak roku 1984, tak i 2005, 2. území, která byla periferní v roce 1984, avšak nikoliv v roce 2005, a 3. území, která byla periferní v roce 2005, ale nikoliv 1984“ (Musil, Müller 2008). Ze vzájemného porovnání vyplývá,

že v obou obdobích existovala převaha periferních oblastí v kategorii vnitřních. Navíc, vnitřních periferií mezi danými obdobími přibýlo! Domnívám se, že k této skutečnosti výrazně přispělo období 90. let minulého století, kdy se připravovalo nové administrativní členění státu. Toto „období nejistoty“ mohlo sehrát významnou roli v aktivitě subjektů na území při bývalých (a v mnoha případech také budoucích) krajských hranicích. Dalším postřehem zmiňovaných autorů je, že „polohová stabilita periferií je výrazná“ (Musil, Müller 2008, s. 333) navzdory výrazné změně společenských systémů obou období. Pro mou práci je jedním z východisek výsledek šetření, kdy Středočeský a Jihočeský kraj zaujímají čelní pozici z hlediska podílu obyvatel žijících v periferiích. Jejich pomezí je pak souvislým pásem vnitřní periferie. Níže bude objasněno vymezení modelového území, v němž ověřuji formulované hypotézy, je ale nyní na místě vysvětlit, na základě jakých územních jednotek zkoumali území Česka Musil s Müllerem. Jedná se o tzv. generelové jednotky (celkem 916) a „subregionální jednotky“ (celkem 1424), vymezené jejich vlastní metodikou a neodpovídající nutně správním obvodům. Modelové území Třemšín podle jejich výsledků pak zasahuje všechny tři typy periferií podle trvalosti (viz výše).

Jaké jsou atributy periferních území podle Musila a Müllera? V největší míře se od celostátního průměru odchylojí v ukazatelích podíl pracovních míst v priméru, podíl ekonomicky aktivních v priméru, přírůstky přirozenou měnou jak v období 2001-06, tak od roku 1991, přírůstky migrací taktéž v obou obdobích a v podílu neobydlených bytů. Znaménko ukazatelů přírůstky přirozenou měnou jak v období 2001-06, tak od roku 1991 je podle očekávání záporné, může nás ale překvapit zjištění, že v posledních letech je periferie taktéž charakterizována nadprůměrnou imigrací. V současné době tedy již není na místě spojovat depopulaci s periferností (v duchu suburbanizace) a samotní autoři kladou otázku, zda tato skutečnost znamená ve vývoji „velký obrát“ (Musil, Müller 2008, s. 341). Méně výrazné odchylky od celostátního průměru vykazují další očekávané ukazatele perifernosti jako hustota zalidnění (nižší), vyšší podíl bytů v rodinných domech obydlených přechodně a sloužících k rekreaci (koresponduje s výsledky Fialové 2001), větší míra vyjížděky za prací, nižší míra plynofikace, připojení ke kanalizaci, nižší podíl cizinců na úhrnu obyvatel. Nezaměstnanost vykazuje odchylku od průměru nepříliš výraznou, tedy dnes nelze periferie definovat ani na základě tohoto tradičního ukazatele (lépe řečeno vnitřní periferie, u strukturálně postižených regionů je situace patrně odlišná). Jedním ze základních znaků perifernosti jakéhokoliv území zůstává dostupnost služeb a úřadů

v nejbližších centrech. Autoři studie dospěli k závěru, že „území se sníženou dostupností ORP jsou z velké části shodné s periferními územími“. Přesto jedním ze závěrů studie je konstatování, že klasické polohové hledisko nehraje rozhodující roli pro utváření periferií. Významnější jsou v tomto ohledu faktory sociálně-ekonomické. Přitom samotný růst obyvatelstva v daném území nutně neodráží společenský růst a význam. Navzdory výše zmíněné imigraci v periferních oblastech obecně pro mé zájmové území pomezí Středočeského a Jihočeského kraje stále platí trvalé vylidňování, což „signalizuje vážné a dlouhodobě se prosazující makroregionální ekonomické a sociální procesy“ (Musil, Müller 2008, s. 343). Autoři článku tedy vybízejí k posílení procesuálního přístupu ve výzkumu vnitřních periferií současně s vyslovením domněnky, že periferizace je ovládána procesy povahy začarovaného kruhu.

2.1.2 Venkov/venkovský prostor, venkovská obec

Venkov, venkovský prostor či venkovská obec (vesnice) jsou zajisté pojmy, jež široká veřejnost často používá, aniž by bylo potřeba vysvětlovat obsah těchto slov. Přesto je pro tuto práci potřeba hledat určité pevné zakotvení těchto běžných pojmů. Perlín (2003) zmiňuje ve své výzkumné studii definici vesnice formulovanou Votrubicem: „Vesnice je stavebně souvislé sídlo na venkově, jehož obyvatelstvo je z významné části spjato s půdou, a to tím, že si vydělává v zemědělství, ale i tím že významnější část ostatního obyvatelstva má zahrady nebo záhumenky. Zemědělské obyvatelstvo je v obyvatelstvu vesnice poměrně silně zastoupeno a ve srovnání s městským osídlením je počet obyvatel vesnice malý.“ (Votrubec 1980, převzato z Perlín 2003) I druhá definice stejného autora klade důraz na urbanistickou strukturu a na převažující ekonomickou aktivitu obyvatel v zemědělství. V dnešní době velmi nízkého podílu zaměstnaných v zemědělství nám tyto definice tedy uspokojivé vysvětlení nepodají. Slepíčka (1981) přidává do definice vesnice hledisko počtu obyvatel. Hranice mezi vesnicí a městem se podle něj nachází někde mezi 2000 a 5000 obyvateli. Ani zde nedostáváme „pevný bod“, o nějž bychom se mohli opřít při kategorizaci mnoha obcí v Česku. Nakonec se ale ukazuje, že takové striktní rozdělení není vlastně nepostradatelné, neboť ani zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, s pojmem venkovská obec nepracuje (Perlín 2003). Autoři, kteří svou pozornost obracejí k problematice venkova, se nezabývají definicemi vesnice či venkovského sídla, nýbrž přímo řeší jeho specifické charakteristiky a problémy. Metodika OECD definuje venkovskou obec jako správní

území obcí NUTS V s hustotou zalidnění menší než 100 obyvatel na km². Perlín (2003) uvažuje nad ošidností této kategorizace, neboť v Česku najdeme více než 700 obcí s populací do 2000 obyvatel, které však zároveň spravují území o menší rozloze, a tím překračují danou hranici hustoty zalidnění. Striktní použití kritéria počtu obyvatel zase nezachytí sídla, která spadají pod správu měst, přestože si zachovávají atributy urbanisticky odděleného venkovského sídla (třeba i v počtu obyvatel, struktuře a sociálních vazbách). Následující tabulka je převzatá z Perlínovy výzkumné studie (Perlín 2003) a shrnuje kombinaci kritérií pro vymezení venkovské obce.

Tabulka 1 Kritéria vymezení venkovských sídel

Kritérium	Hlavní znak
urbanistická struktura	rozvolněná zástavba, zemědělský statek, rozsáhlé veřejné prostory, nízký podíl zastavěných ploch
architektonické znaky	nízkopodlažní zástavby, integrace obytné a dalších funkcí, absence nájemního bydlení, individuální výstavba
sociální znaky	konservatismus, tradicionalismus, susedství, participace, kooperativnost, sdílení společné historie
ekonomické znaky	vyjíždka do zaměstnání, zaměstnanost v zemědělství, vyšší podíl samozásobitelství, kutilství
veřejná správa	označení obce, postavení obce ve struktuře veřejné správy
velikostní znaky	počet obyvatel, hustota zalidnění, rozloha, podíl zastavěné plochy

Zdroj: Perlín (2003)

Definicí venkovského prostoru se mnoho autorů nezabývá. V českém prostoru je jedním z nich Slepíčka, pro něhož venkovský prostor znamená „venkovské osídlení a volnou krajinu. Plošně je venkovský prostor obvykle vymezován jako souhrn ploch zemědělské půdy, lesů, vodních ploch, intravilánů, venkovských sídel, polních cest a místních komunikací. Takto pojatý venkovský prostor zahrnuje v evropských státech zpravidla 70 – 90 % jejich území.“ (Slepíčka 1981) Podobnou definici uvádí sám Perlín, kdy je venkovský prostor utvářen zastavěným územím i kulturní krajinou v okolí vesnice (Perlín 1998). Pro doplnění uvedme, že OECD a Eurostat odlišují tři typy venkovských regionů typu NUTS III (v Česku kraje). V závislosti na podílu obyvatelstva regionu žijícího ve venkovských obcích se tyto typy nazývají 1. převážně venkovské regiony, 2. významně venkovské regiony a 3. převážně městské regiony. Na této řádovostní úrovni nesplňuje kritérium převážně venkovského regionu žádný z českých krajů.

Druhým možným přístupem k vymezení venkovského prostoru či venkovských obcí je metoda negativního vymezení. Definujeme-li město nebo urbánní prostor, „můžeme vždy vymezit inverzně k urbánnímu prostoru také venkovský – rurální prostor...“ (Perlín

2003, s. 6—7). V již zmiňované výzkumné studii Perlín porovnává výsledky vymezení venkovského prostoru na příkladu Česka podle tří různých kritérií (venkov mimo města, obce do 3000 obyvatel, obce do 2000 obyvatel). Z tohoto srovnání vyplývá, že mezi zvolenými kritérii neexistují signifikantní rozdíly. Perlín tedy doporučuje hodnotit venkovský prostor Česka na základě ukazatele počtu obyvatel v obcích. Za venkovskou obec pak nadále považovat obec do 2000 obyvatel. Autor však upozorňuje na skutečnost, že právě tato hranice velikosti populace je použitelná pouze v Česku, v jiných evropských zemích sídelní struktura vyžaduje specifické přístupy.

V evropském kontextu se operuje s pojmem odlehlé venkovské oblasti. Jejich vymezením se od roku 2005 zabývá projekt TERA. Cílem identifikace takových oblastí je dospět k politickým opatřením, jež „nejsou zaměřena pouze na zemědělství, ale na celkový regionální rozvoj“ (Bednaříková, Doucha, Trávníček 2006). Obdobný přístup k rozlišení typů venkova zaujímá OECD, která vymezuje tři typy venkovských oblastí:

- hospodářsky integrované venkovské oblasti – rostou ekonomicky i demograficky a často se nachází blízko městského centra, příjmy převyšují venkovský průměr
- mezilehlé venkovské oblasti – relativně prostorově odlehlé, ale jejich infrastruktura je na dobré úrovni a umožňuje snadný přístup k městskému centru. Oblasti jsou tradičně závislé na zemědělství a s ním souvisejících činnostech, zejména z hlediska pracovních příležitostí.
- odlehlé venkovské oblasti – obvykle řídce osídlené a situované v periferních regionech velmi vzdálených od městského centra. Oblasti jsou charakteristické nízkou hustotou obyvatel, stárnoucí populací, minimální infrastrukturou a službami, nízkou kvalifikací a příjmy a slabým zapojením do ekonomiky.

Kučera a Kuldová (2006) se zamýšlejí nad nejednoznačností obsahu pojmu venkov. Podle těchto autorů je venkov nejčastěji nahlížen z následujících úhlů pohledu:

- a) venkov jako neměstský prostor
- b) venkov jako krajina
- c) venkov jako prostor zemědělské výroby
- d) venkov jako životní styl
- e) venkov jako prostor rekreace a odpočinku

Podobně jako Perlín (2003) analyzuje přístupy k vymezení venkova (venkovského prostoru) také Maříková (2006), která rozlišuje tři typy vymezení (subjektivní, objektivní

kvalitativní a objektivní kvantitativní). Za nejšíře pojaté lze považovat objektivní vymezení kvalitativní, jehož kritéria jsou specifikovatelná, ovšem nastavení hranic je vždy záležitostí názoru odborníka. Jak už bylo řečeno, vymezení venkovského prostoru nebývá v literatuře samoučelné, naopak slouží určitým cílům. Podle nich se pak také může upravovat výběr kritérií, která jsou v daný moment příhodnější. Pokud se hovoří (a píše) o venkovu, usilují odborníci snad vždy o jeho rozvoj, který může mít nejrůznější podoby. Považuji za přínosné na tomto místě uvést výběr slabých stránek a příležitostí analýzy SWOT venkova zpracované pro potřeby Národního strategického plánu rozvoje venkova (NSPRV 2005, in Venkov je náš svět 2006, s. 449-450), které byly jedním z podnětů pro tuto diplomovou práci:

Tabulka 2 Výběr slabých stránek a příležitostí venkova podle NSPRV 2005

Slabé stránky	Příležitosti
<ul style="list-style-type: none"> • stárnutí obyvatel venkova a odliv obyvatel v produktivním věku; • nedostatek pracovních příležitostí na venkově; • chudá struktura ekonomických činností na venkově, nízká podnikatelská aktivita; • nedostatečná nabídka vybavení a služeb na venkově; • nevyjasněné vlastnické vztahy k půdě; • plošné znečištění povrchových i podzemních vod ze zemědělství a obcí; • nízká vybavenost obcí do 2000 obyvatel kanalizací s čistírnou odpadních vod; • špatný stavebně technický stav venkovských budov a památek; • nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu a informovanost o jeho možnostech; • nedostatečné využití moderních informačních a komunikačních technologií; 	<ul style="list-style-type: none"> • rostoucí poptávka po kvalitních potravinách a bioproduktech; • využití kulturních specifíků venkovských regionů pro cestovní ruch; • rostoucí zájem společnosti o rozvoj venkova, ochranu přírody a krajiny; • podpora rozvoje pracovních sil, vzdělanosti a kvalifikace venkovského obyvatelstva; • využití místních partnerství a spolupráce ve venkovském prostoru;

Zdroj: NSPRV 2005

Tato analýza SWOT byla jedním z výchozích pramenů pro tvorbu osnovy řízeného rozhovoru se starosty obcí modelového území Třemšín. V těch bylo jedním z mých cílů

identifikovat problémy (slabé stránky) venkovských obcí stejně jako odhalit představy místních aktérů (vedení obcí) o možnostech rozvoje.

2.1.3 Spolupráce obcí, mikroregiony a rozvoj venkova/periferních oblastí

Z mnoha výzkumů struktury osídlení Česka a její souvislosti s efektivitou vykonávané veřejné správy vyplývá, že v obecném měřítku je spolupráce obcí (především těch populačně malých) velmi aktuální téma. Jak uvádí Perlín (2006) s odvoláním na zákonné zakotvení, každá obec jakékoliv velikosti musí zajišťovat ve všech svých místních částech alespoň „minimální rozsah veřejné správy“ (Perlín 2006, s. 2). Podle jeho zjištění se pak tato správa redukuje na veřejné osvětlení a dopravní obslužnost. Nárůst počtu obcí po roce 1990 opět vybídl s určitým odstupem k diskusi nad optimální velikostí jednotek veřejné správy. Hampl s Müllerem do diskuse přispívají porovnáním populační velikosti obcí a jejich nabídky pracovních příležitostí, komplexní funkční velikosti a dotýkají se též územními rozdíly ve struktuře obcí Česka (Hampl, Müller 1998, cit. v Perlín 2006, s. 3). Jako argument, který doporučuje slučování obcí do větších celků, uvádějí především úspory z rozsahu a zajištění kvalifikovanosti osob ve veřejné správě. Implicitně tak naznačují slabou stránku venkovského prostoru, který často trpí nedostatkem lidského kapitálu (o tomto aspektu bude podrobněji pojednáno níže). Poznamenejme ale, že nárůst počtu obcí po změně politického uspořádání v naší zemi byl reakcí na dřívější direktivní slučování v rámci střediskové soustavy. Ta ve svém důsledku způsobila úpadek těch nejmenších sídel. Mnohá z nich se v roce 1990 chopila možnosti rozhodovat si o „svých věcech“ sama v naději na lepší budoucnost. Přibližně od roku 2000 se stále více pozornosti (nejen na univerzitní půdě) začalo věnovat stinným stránkám rozdrobenosti sídelní struktury v Česku společně s více než 6000 existujícími obcemi, ale kdy souběžně samotné obce hledaly a nadále hledají možnosti spolupráce.

V institucionálním rámci navrhuje řešení Hampl s Müllerem ve dvoustupňovém modelu uspořádání lokální správy. Jeho podstatou je dobrovolné přenesení určitých samosprávných kompetencí na orgány svazku obcí, v nichž mají všechny zúčastněné obce reprezentativní zastoupení. Perlín (2006) k tomuto poznamenává, že zavedení takového modelu by znamenalo úpravu většího souboru právních předpisů.

Perlín (2006) si dále všímá zátěže, kterou si malé obce nesou z minulosti v podobě zanedbané infrastruktury. V tuto chvíli jsou dotčené obce zaměstnané především

odstraňováním tohoto deficitu a neprahnou po společných projektech více obcí. Na jiném místě Perlín konstatuje, že se tedy nejedná o čistou rozvojovou politiku. Obce podle jeho zjištění „vzájemně i ve svazku soutěží o stejný a omezený objem prostředků na rozvoj“ (Perlín 2006, s. 10). Za klíčové předpoklady rozvoje považuje:

- Zajištění metodické a organizační pomoci pro práci svazků obcí i jednotlivých venkovských obcí.
- Zajištění podpory pro přípravu společných rozvojových dokumentů.
- Orientace rozvojových projektů pouze na klíčové oblasti – koncentrace prostředků na malý vějíř cílů.
- Koncentrace prostředků na rozvoj mikroregionálních center na rozdíl od dosavadní snahy o plošnou distribuci investic v celém regionu (Perlín 2006, s. 10)

Možnosti dalšího rozvoje dále podmiňuje naplněním dvou oblastí, sice garancí základních funkcí obcí včetně efektivního doplnění potřebnou technickou infrastrukturou ve větších obcích (nabízí se otázka, které obce jsou ty větší) ze strany státu a podporou rozvojových projektů obcí, třeba na bázi již zmiňovaného dvoustupňového modelu lokální správy (dosud je možné přenést kompetence pouze na příslušný POÚ, což neodpovídá existujícím svazkům obcí viz modelové území Třemšín).

Pro svou práci považuji za podnětnou analýzu, kterou Perlín a kol. provedli v roce 2005 v okrese Rakovník s následujícími závěry:

- Mikroregionální spolupráce svazků obcí (10—15 členů) je málo efektivní.
- Svazky nemají profesionální aparát a jejich aktivita je závislá na vůdčí osobnosti svazku, zpravidla starostovi největší nebo iniciační obce.
- Starosta vůdčí obce je s formou spolupráce spokojen.
- Ostatní starostové členských obcí ji hodnotí rozporupně (je to výhodné hlavně pro vůdčí obec).
- Cílem svazků je získání dotací pro vlastní obec a nikoliv mikroregionální spolupráce a mikroregionální projekty.
- Chybí metodická nebo organizační pomoc ze strany krajských úřadů nebo institucí státu.
- Obce oceňují činnost celookresního svazku obcí, který sdružuje většinu obcí okresu.

- Obce zvažují efektivitu vyplácených členských příspěvků do svazku (30 Kč na obyvatele obce a rok)
- Mikroregiony mají vesměs zpracované strategické dokumenty, ale ve vlastní činnosti je nepoužívají. Starostové vesměs neznají stanovené priority strategického dokumentu.

Tyto závěry podrobím srovnání s výsledky vlastního šetření v modelovém území, očekávám tak získat obraz případné rozdílnosti mezi okresem Rakovník a dalším periferním okresem Středočeského kraje Příbramí.

Ve Sborníku příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět (2006) se autoři jednoho z nich Dušek a Skořepa (2006) odvolávají na Ústav územního rozvoje, když citují důvody vzniku mikroregionů a jejich následné fungování. Zpočátku vznikalo mnoho „monotematicky zaměřených“ regionů (Ústav územního rozvoje 2006), které po splnění účelu, za kterým byly ustanoveny, ve své další spolupráci nepokračovaly. Jiné mikroregiony přesto v podobné situaci navázaly na úspěch rozvíjením společných aktivit. Podle tohoto zjištění a sledování aktivity mikroregionů tedy můžeme konstatovat, že mikroregiony vznikající „zdola“ mají již častěji komplexní charakter. V souvislosti se spoluprací obcí v rámci mikroregionů je jistě velmi zajímavá metoda LEADER, která pro své uplatnění v praxi vyžaduje zapojení místních samospráv, podnikatelů a neziskových organizací (obecně prospěšných organizací nebo občanských sdružení). Všechny tyto strany mají své zastoupení v řídicím orgánu Místní akční skupina (MAS), který rozhoduje o dotacích podle schválené strategie a vyčleněných finančních prostředků. Tato metoda, jak uvádí Florian (2006, s. 339), „odpovídá potřebám integrovaného rozvoje venkova“, tak jak bylo usilováno v rámci Programu obnovy venkova. LEADER klade důraz na působení ve větším území s počtem obyvatel alespoň 10 tisíc. Pokud některé mikroregiony nedosahovaly ve spolupráci uspokojivých výkonů při soustředění řekněme okolo 5 až 7 tisíc obyvatel, těžko si představit, že tlak ke spolupráci v širším společenství sám o sobě tyto výsledky přinese. Více než doposud tuším potřebu lidského i sociálního kapitálu pro zdar metody LEADER.

Místní kultura je pojem, který podle Gregoriniové a Schollarové (2006) úzce souvisí s rozvojem českého venkova. Na tomto místě bych ze zmiňovaného článku rád citoval, co je samotnými obyvateli venkova považováno za „kulturu“. Kromě očekávaných odpovědí (divadlo, vzdělávání, historie, tradice) mě překvapila vysoká četnost odpovědi „úroveň a čistota vztahů mezi lidmi“ (Gregoriniová, Schollarová 2006, s. 346). Venkov

stále považuje za vysokou hodnotu vztahy mezi lidmi, ochotu pomáhat, neanonymitu. Není udržení tohoto postoje největší devizou venkova pro budoucnost celého Česka? Klastry (clustry) je pojem, který na poli ekonomické teorie slibuje velké výsledky při maximálním možném využití místních zdrojů. Jak uvádějí ve svém příspěvku Rolínek a Řehoř (Rolínek, Řehoř 2006, s. 513) „klastrem rozumíme geografické soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem v příbuzných odvětvích a přidružených institucí, jako jsou univerzity, agentury a obchodní asociace různých směrů, které spolu soutěží, ale také spolupracují, mají společné znaky a také se doplňují“. Je zřejmé, že sestavení takovýchto klastrů v podmínkách české periferie se všemi jejími charakteristikami je úkol, vyžadující přítomnost aktivních osob s velkou dávkou podnikavosti, manažerských schopností a v neposlední řadě zakotvení ve všeobecném klimatu důvěry. Blažek s Uhlířem (2002) v kapitole věnované konkurenceschopnosti regionů plynoucí ze sociokulturního prostředí hovoří právě o vzájemných (osobních) kontaktech mezi aktéry ekonomického rozvoje a diskutují pojem „zakořenění“, když posuzují jeho obsah u různých světových odborníků. Určitou analogii k efektu klastrů lze nalézt u tzv. „public private partnership (PPP)“ (Blažek, Uhlíř 2002, s. 173), které spojují v určitém podniku jak soukromý, tak veřejný sektor. Jeho uplatnění vynikne v případech, kdy investor v čistě tržních podmínkách nemá dostatečnou motivaci pro umístění svých investic právě tam, kde veřejný sektor může vidět „svůj“ prospěch. Formou pobídek tak motivuje investora v očekávání, že efekt investice bude mít skutečně (také) veřejný prospěch. Nutnou podmínkou k úspěchu je samozřejmě zpracování rozvojových dokumentů a vytvoření potřebných sítí fungujících v již zmiňovaném klimatu důvěry.

2.1.4 Lidský a sociální kapitál

Rozvojovými předpoklady, překážkami, obecně faktory, jež vstupují do reality vývoje prostoru, se vědci na poli ekonomie, geografie, sociologie i dalších oborů zabývají již velmi dlouhou dobu. Lidský a sociální kapitál jsou pojmy poměrně nové, jejich obsah ovšem nový není. Koncept lidského kapitálu pojmenovává již v roce 1962 Becker (cit. v Janc 2006, s. 39) jakožto „zisk s jistých investic do lidí jako vzdělání, tréninky, zdravotní služba, spotřeba vitamínů...“. Cote (2001, cit. v Janc 2006, s. 39) rozšiřuje tento přístup o další hodnoty lidské osobnosti, jako jsou motivace, morální hodnoty a mezilidské vztahy. Konečně se svým přístupem také přichází OECD (2001), podle níž

„lidský kapitál představuje znalosti, dovednosti, kompetence a další atributy lidské bytosti, které umožňují rozvoj osobní, společenské a hospodářské prosperity“ (cit. v Janc 2006, s. 40). Schuller (2000) definuje lidský kapitál jako „individuální faktor kvalifikace, produktivity, dovedností a akceschopnosti“ (Schuller 2000, cit. v Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008, s. 270). Jedná se tedy především o osobní kvality jednotlivců, které se uplatňují či potenciálně mohou uplatnit na trhu práce. Neměli bychom ale zůstat u zúženého pohledu na lidské konání pouze v kontextu zapojení ekonomicky aktivních do pracovního procesu, rozvoj společnosti či hospodářství má jistě mnohem širší rámec než jen otázku tvorby „hmotného“ bohatství. Schuller (2000) definuje sociální kapitál vzájemnými vztahy, spoluprací, sociální kohezí, důvěrou a interaktivitou jedinců. Zdrojem sociálního kapitálu je kapitál lidský. Z uvedeného pojetí lidského a sociálního kapitálu vyplývá, že sociální kapitál nelze očekávat ve společnosti, v níž chybí kapitál lidský. Toto tvrzení může znít opovážlivě až „tvrdě“ či neuctivě, ve skutečnosti jde spíše o hodnocení míry kvality než přítomnosti/nepřítomnosti lidského a sociálního kapitálu. Klíčovým bodem sociálního kapitálu v pojetí Colemana (1998, cit. v Janc 2006, s. 40) je „schopnost lidí pracovat...pro naplnění společných cílů“. V témž článku najdeme ještě odkaz na dílo Fukuyamy (1995, 1997), kde autor odhaluje rozhodující roli kultury jako základního zdroje sociálního kapitálu. Putnam (1995, cit. v Janc 2006) zase vidí ústřední úlohu tradic jako studnice sociálního kapitálu. V detailech se definice a atributy sociálního kapitálu liší, pro praxi je však důležité konstatování, že společné aktivity, společenské vazby a normy „mají potenciální hospodářskou hodnotu“ (Janc 2006, s. 40).

Na poli geografických výzkumů se v poslední době více autorů zaměřuje na roli lidského a sociálního kapitálu v rozvoji regionů, a co je pro tuto práci stěžejní, regionů slabých (zaostávajících, periferních), případně na hledání souvislostí mezi ekonomickým zdravím regionů a lidským a sociálním kapitálem. Janc (2006) ve svém výzkumu situace v Polsku volí následující charakteristiky a řadí je do dvou kategorií (s – stimuluje/p-potlačuje). Jejich výčet může konkrétněji přiblížit obsah obou pojmů. Jsou to tedy: s – míra čtenářství (množství vypůjčených knih), výdaje samospráv na vzdělání žáků, čistá migrace, podíl osob s vyšším vzděláním, podíl zastupitelů s vyšším vzděláním, podnikavost (počet podnikajících na 1000 obyvatel), obecní rozpočet na osobu, relativní počet nevládních organizací a sportovních klubů a volební účast ve volbách na různé úrovni; p – demografická zátěž (podíl předproduktivního a poproduktivního obyvatelstva k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu) a úmrtnost mužů

ve věku 35—60 let (nad počtem zemřelých žen). Podle Jance lidský kapitál získává imigrací, neboť většinou se stěhují lidé mladí, odvážní a vzdělanější. Snáze se pak koncentruje ve velkých městech, kde je snazší přístup k univerzitnímu studiu, nižší náklady studia pro místní obyvatele a imigrace vzdělanějších lidí za prací. Zároveň místní autority taktéž odlišuje vyšší kvalita vzdělání. Z analýzy polského prostředí (Janc 2006) vychází potvrzení hypotézy, že lidský kapitál je základní faktor rozvoje. Při měření sociálního kapitálu vychází z teoretických prací svých předchůdců (Putnam, Kolodziejczyk), podle nichž nejjednodušší mírou sociálního kapitálu je počet nevládních organizací na plochu (tedy jejich „hustota“). Zapojení lidí v těchto organizacích totiž odráží jejich ochotu angažovat se pro společné zájmy a také schopnost spolupráce. Zapojení obyvatel ve sportovních klubech zase naznačuje hustotu sociální sítě dané oblasti. Janc přímo píše, že „možnost trávení času s lidmi podobných zájmů je základní prvek široce chápané prosperity“ (Janc 2006, s. 49). Úzkou vazbu nachází mezi sociálním kapitálem a tradicí/religiozitou (potvrzuje tak hodnocení Putnama či Fukuyamy). Co se týče ekonomické situace a sociálního kapitálu, spojitost už je značně volnější. Tíživá ekonomická situace totiž může také motivovat k většímu semknutí obyvatelstva a vlastní aktivitě prostřednictvím nevládních organizací (příklad Pomoří), v případě slabého středního Polska naopak převládá „sociální pasivita“ obyvatel. Janc přispívá ještě jedním postřehem k doplnění představy o sociálním kapitálu. Potvrdil, že důležitou roli hrají tradice (v tomto případě nemusí být role lidského kapitálu silná), odhaluje ale též „modernější“ aspekt v podobě přizpůsobivosti novým podnětům (předpoklad silného lidského kapitálu). Flexibilita je jistě jednou z kvalit lidského kapitálu, při její akumulaci se však promítá výraznou měrou na společenské úrovni.

V souladu s výše uvedenou důležitostí kultury pro rozvoj sociálního kapitálu je přínosné seznámit se s výzkumem lokální kultury českého venkova provedeného Zemánkem (Zemánek 2003, in: Jančák, Chromý, Marada, eds. 2003). Opět se zde často skloňuje význam tradic a tradičních hodnot. Myslím, že není třeba široce rozebírat situaci kultury našeho venkova, jen zmiňme, že perspektivy lokální kultury venkova jsou svázány se stavem venkovského osídlení jako celku, neboť „kulturu v sobě nosí především lidé“ (Jančák, Chromý, Marada, eds. 2003). Připomeňme si, že Musil s Müllerem odhalili zastavení vylidňování českého venkova, falešné naděje ale nejsou namístě. „Šancí pro venkov jsou lidé..., co chtějí žít s vesnicí“ (Zemánek 2003, s. 148), ne ti, kteří svému bydlišti nevěnují sebemenší pozornost (pro svou neochotu nebo také neznalost tradovaných kulturních hodnot především nehmotného bohatství). Jančák (2001)

upozorňuje na důležitost lidského kapitálu reprezentovaného především tzv. klíčovými individualitami. V této roli samozřejmě na prvním místě očekáváme představitele samosprávy, Majerová (cit. v Perlín 2006) ale upozorňuje na možnost rozvoje vycházejícího z iniciativy a aktivity komunit bez participace výše zmíněné skupiny osobností. V sektoru veřejné správy však stále platí, že kvalita lidského kapitálu výrazně ovlivňuje rozvojové výsledky oblasti, přičemž na těchto postech přijdou k významnému uplatnění organizační schopnosti jednotlivých zúčastněných. Na potřebu větší profesionalizace veřejné správy na venkově mimo jinými upozorňují také Kadeřábková s Trhlínovou (2006), a to v souvislosti se schopností zastupitelů podpořit místní obyvatele k větší participaci na rozvoji venkovského prostoru.

Havlíček, Chromý, Jančák a Marada (2008) se zabývali výzkumem potenciálu pro rozvoj lidského a sociálního kapitálu provedeného pro Česko na základě správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POÚ). Kritéria hodnocení obou „kapitálů“ se významně neliší od přístupu Poláka Jance (viz výše). Mapové vyjádření výsledků pro potenciál lidského kapitálu se nápadně shoduje s Musilovým (1988, 2008) rozdělením území podle míry jádrovosti (či perifernosti). Oblasti s nízkým potenciálem pro rozvoj lidského potenciálu odpovídají oblastem periferním. Je však možné, že vlivem migračního chování prvních let 21. století se i tato charakteristika výrazněji proměňuje (výzkum byl zpracován na základě posledních dostupných údajů z roku 2001). Navzdory této poznámce považuji pro svou práci za podstatné zjištění uvedené studie, že mnou zvolené modelové území Třemšín je vyhodnoceno jako velmi slabé, co se týče možností rozvoje lidského potenciálu. Částečně to platí i o sociálním kapitálu, i když umístění POÚ Rožmitál pod Třemšínem mezi prvními 89 POÚ Česka mě překvapuje a bude zajímavé konfrontovat tento výsledek se závěry z terénního šetření.

Exkurz do literatury zabývající se různými aspekty témat jako polarizace prostoru, konceptu jádra/semiperiferie/periferie, venkovskými sídly a prostorem a také rolí lidského a sociálního kapitálu v rozvoji těchto území nebyl zajisté vyčerpávající. Přesto poskytl informační základnu pro zpracování mého vlastního výzkumu a pomohl mi v usměrnění mých zpočátku poněkud bezcílných myšlenek. Vydal jsem se na cestu zkoumání jevů a procesů, u nichž z povahy věci nelze eliminovat subjektivitu přístupu a hodnocení, a jsem si toho vědom. Nepochybuji ale o tom, že terénní šetření zaměřené na kvalitativní aspekty přispěje snad k efektivnějším krokům pro rozvoj venkova.

2.2 Metodika práce

Zpracování této diplomové práce lze rozdělit do několika kroků. Na začátku stálo samozřejmě hrubé nasměrování zájmu mého podrobnějšího studia. S pomocí literatury, již se věnuje předchozí kapitola, dostávaly mé představy stále konkrétnějších podob. Zásadním rozhodnutím se stalo posoudit současný stav a možnosti (či touhy) budoucího rozvoje na příkladu svazku obcí. Stanovené hypotézy jsem se pak rozhodl ověřovat s pomocí kvantitativního studia vymezeného modelového území (v menší míře) a především kvalitativním studiem v terénu za pomoci řízených rozhovorů s klíčovými osobnostmi modelového území. Těmi byli s jednou výjimkou (místostarosta) starostové obcí sdružených ve Svazku obcí mikroregionu Třemšín. Údaje zjištěné v těchto rozhovorech byly následně vyhodnoceny a podle své povahy také využity pro predikci možného rozvoje v budoucnosti. Součástí práce je taktéž porovnání vlastních výsledků a závěrů s jinými výzkumy podobného zaměření, a jak již bylo zmíněno, vysledování (případné) změny v území posouzeném v roce 2001 jako příklad vnitřní periferie (Jančák 2001).

2.2.1 Tvorba osnovy řízeného rozhovoru

Dalším krokem byla tvorba osnovy řízeného rozhovoru. Ta je součástí příloh této diplomové práce. Otázky rozhovoru s klíčovými osobnostmi modelového území jsem logicky volil takové, aby mi jejich odpovědi poskytly náhled do reality zkoumaného prostoru především v tématech vytyčených hypotézami a pracovními otázkami této práce. Inspiraci jsem zároveň hledal v publikaci Rozvoj povodí Kocáby (Bičík, Perlín, Šefrna 2001) a také v diplomových pracích řešících podobná témata (venkov, periferie a jejich rozvoj) např. Pileček (2006), Kostić (2004). Obě tyto práce však přiznávají inspiraci taktéž v díle Bičíka, Perlína a Šefrny (2001).

Osnova řízeného rozhovoru v mém případě čítá 17 položek. Velmi hrubě by se daly rozdělit podle kritéria objektivita/subjektivita. Za předpokladu, že starostové malých obcí (10 z 11 má do 1000 obyvatel, nad 500 obyvatel pak pouze 3 z celkových 11 obcí) znají velmi dobře situaci své obce, nemohu předem považovat každou z jejich odpovědí za subjektivně zbarvenou. Do kategorie objektivních tedy řadím tyto: 1) – otázka vybavenosti obce, lokalizace výrobních činností, četnosti zasedání zastupitelstva, 5) – úspěšnost v získávání dotací, 8) a 9) – spolky působící v obci a jejich problém

s nábořem mladých členů. Ostatní otázky lze označit za takové, jež ze své povahy vyžadují subjektivní náhled dotazovaného (formulace typu „považujete...“, „podle vás...“ apod). Nepovažuji to za „vadu“, ba naopak jsem tím sledoval určitý cíl. Ve smyslu fenomenologie a behavioralismu je totiž subjektivní vnímání reality místními aktéry považované za základ, na němž se musí stavět budoucí rozvoj. Skutečně jsem chtěl zjistit, jak svou situaci hodnotí klíčové osobnosti modelového území, a posléze tato hodnocení samozřejmě doplnit postřehy z vlastní přítomnosti ve sledovaném území a případně diskutovat s příslušnou odbornou literaturou. Z důvodu užší návaznosti provedu bližší komentář k jednotlivým položkám rozhovoru v kapitole věnované již jeho samotnému vyhodnocení.

Šetření na základě rozhovorů proběhlo v letních měsících roku 2008 (červenec, srpen) a podařilo se mi vyslechnout názory klíčových osobností všech obcí (jejich starostů, v případě obcí Hvožďany a Koupě se mi věnovali místostarostové).

2.3 Modelové území

2.3.1 Vymezení modelového území

K výběru modelového území přispěly především tři faktory. Jedním z nich je skutečnost, že se nachází v těsné blízkosti mého bydliště. Toto území mi tedy není neznámé. Druhým faktorem je fakt, že zvolené území bylo již zkoumáno jako příklad mikroregionu ležícího ve vnitřní periferii (Jančák 2001), lákala mě tedy možnost rozšířit tento výzkum o nové pohledy a zároveň porovnat výsledky s odstupem 7 let. V neposlední řadě pak klíčovou rolí pro vymezení modelového území sehrála ta skutečnost, že v tomto prostoru vznikl Svazek obcí mikroregion Třemšín. Vzhledem k tomu, že jedním z cílů této práce je zhodnotit přínos dobrovolného sdružování obcí, je nasnadě, že jsem za modelové území zvolil právě oněch jedenáct obcí náležejících do Svazku obcí mikroregionu Třemšín. Tento mikroregion je tvořen obcemi spadajícími pod správu dvou obcí s pověřeným obecním úřadem (POÚ), a sice se jedná o města Rožmitál pod Třemšínem a Březnice. Ta jsou zároveň ve správě obce s rozšířenou působností Příbram. Do správního obvodu POÚ Rožmitál pod Třemšínem náleží obce Bezděkov pod Třemšínem, Nepomuk, Rožmitál pod Třemšínem, Sedlice, Věšín, Vranovice a Vševely. Ty jsou bez výjimky členy mikroregionu Třemšín. Ze správního obvodu POÚ

Březnice se svým členstvím do mikroregionu Třemšín zařadily obce Hudčice, Hvoždany, Koupě a Volenice.

2.3.2 Stručná charakteristika vybraného modelového území

Modelové území se nachází při jihozápadním okraji okresu Příbram. Bezprostředně sousedí na západě s Plzeňským krajem a na jihu s krajem Jihočeským. Touto polohou získalo tedy „nejlepší“ předpoklady pro upadnutí do tzv. tradiční vnitřní periferie, tedy oblasti dlouhodobě se vyskytující na pomezí správních regionů vyššího řádu (krajů). Ráz tohoto území lze bez váhání označit za venkovský s nízkou hustotou zalidnění, malými sídly i obcemi co do počtu obyvatel a zemědělstvím jako hospodářskou činností, která nejvýrazněji určuje vzhled krajiny. Průměrná nadmořská výška obcí je okolo 500 mn.m. a mnohé obce mají významný podíl lesní půdy. Hranice mezi správními obvody POÚ Březnice a Rožmitál pod Třemšínem je výrazná též v krajině, kdy na území modelového území ji tvoří jižní hřbet Brdské vrchoviny se svým vrcholem Třemšínem (827 m). Vybrané charakteristiky jednotlivých obcí dokládá tabulka 3.

Tabulka 3 Vybrané charakteristiky jednotlivých obcí modelového území Třemšín v roce 2008

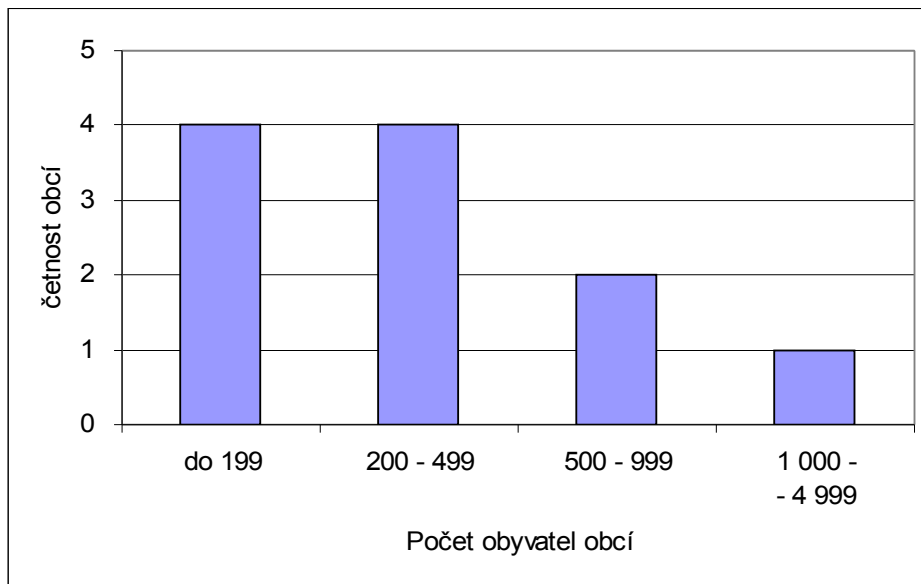
Název obce	Počet obyvatel	Rozloha (ha)	Hustota zalidnění (obyv/km ²)	Počet částí obce	Podíl lesní plochy (%)
Bezděkov pod Třemšínem	152	363	41,9	1	28
Hudčice	231	876	26,4	2	35
Hvoždany	776	4971	15,6	6	59
Koupě	149	737	20,2	1	25
Nepomuk	185	249	74,3	1	78
Rožmitál pod Třemšínem	4280	5298	80,8	9	43
Sedlice	219	569	38,5	2	31
Věšín	641	1706	37,6	2	52
Volenice	374	1042	35,9	4	7
Vranovice	270	623	43,3	1	7
Vševily	113	583	19,4	1	42
Mikroregion Třemšín	7 390	17017	43,4	30	44

Zdroj: Český statistický úřad 2008

Průměrná hustota zalidnění za celý mikroregion jen málo přesahující hodnotu 43 obyvatel na km² dokládá příslušnost k periferním územím Česka. Největší obcí (a zároveň obcí s největším počtem místních částí) je Rožmitál pod Třemšínem (4363 obyvatel), který tvoří přirozené mikroregionální centrum svého správního obvodu POÚ. Obce Volenice, Hudčice a Koupě svou polohou tíhnou k městu Březnice, k níž se nacházejí v menší vzdálenosti jak kilometrské, tak z hlediska časové dostupnosti. Do

200 obyvatel žije ve čtyřech obcích modelového území, od nejmenší jsou to Vševely (113), Koupě (149), Bezděkov pod Třemšínem (152) a Nepomuk (185). Rozložení obcí do velikostních kategorií dokládá graf č. 1.

Graf 1 Velikostní skupiny obcí mikroregionu Třemšín

Zdroj: Český statistický úřad 2008

Modelové území je protnuto dvěma silnicemi první třídy. Jde o silnici I/18 spojující Rožmitál pod Třemšínem s Příbramí a dále pokračující východním směrem na Sedlčany a silnici I/19, která se s I/18 setkává v Rožmitále pod Tř., když zajišťuje spojení v západo-východním směru od Plzně k Táboru. Železniční doprava z hlediska osobní přepravy hraje v současné době ve sledovaném území evidentně vedlejší roli. Rožmitál pod Tř. je konečnou stanicí místní trati č. 204 vedoucí do Březnice. Ta pak leží na lokálním uzlu 4 tratí, z nichž pouze jedna (č. 200) má význam větší než mikroregionální.

3 VYHODNOCENÍ ŘÍZENÉHO ROZHOVORU SE STAROSTY OBCÍ MODELOVÉHO ÚZEMÍ

Modelové území vymezené obcemi Svazku obcí mikroregionu Třemšín vnitřně výrazně diferencované. Přirozené centrum tvoří město Rožmitál pod Třemšínem, které spravuje následující místní části: Hutě pod Třemšínem, Nesvačily, Pňovice, Skuhrov, Strýčkovy, Voltuš a Zalány. Bez započtení těchto sídel obývá Rožmitál p. Tř. přes 3000 obyvatel, jedná se tedy o řádově odlišný typ sídla (což samo o sobě vyplývá ze statutu města). Při započtení všech osad pod správou města vzroste počet obyvatel až na 4280 (viz tabulka 3), což činí více než polovinu všech obyvatel mikroregionu. Postavení a možnosti těchto obyvatel jsou jistě dosti odlišné od obyvatel ostatních vesnic, proto považuji za vhodné rozdělit komentáře a analýzu provedeného šetření ve dvou skupinách. Jednou z nich bude 10 venkovských obcí mikroregionu Třemšín a druhou pak město Rožmitál pod Třemšínem.

Řízené rozhovory jsem realizoval osobně se všemi dotázanými, jimiž byli zástupci všech obcí mikroregionu Třemšín. V devíti případech mi rozhovor poskytli starostové obcí, ve dvou zbývajících pak místostarostové. Z tohoto důvodu považuji za relevantní z těchto rozhovorů vyvozovat závěry platné pro celé modelové území.

3.1 Vyhodnocení řízeného rozhovoru se starosty venkovských obcí

3.1.1 Profil obce

Na začátku každého rozhovoru jsem starostu obce požádal o údaje, které se podle osnovy (viz příloha) skrývají pod bodem 1. Mým cílem bylo získat jakýsi profil obce z hlediska jejího vybavení.

Občanská vybavenost

Tabulka 4 souhrnně ukazuje nejen počet příslušných zařízení, ale také v kolika obcích dané zařízení nenajdeme. Větší z obcí (Hvoždany, Věšín) totiž na svém území kumulují od některých typů zařízení více než jedno, což by se z prostého součtu nedalo dešifrovat.

Tabulka 4 Občanská vybavenost obcí modelového území Třemšín bez Rožmitálu p. Třemšínem

Občanská vybavenost obcí	četnost v obcích	počet obcí, kde se nevyskytuje
obchod potravinami	8	4
obchod ostatní	3	7
pohostinství ("hospoda")	13	2
knihovna	11	0
lékařská služba	1	9
veřejný přístup k internetu	10	1
škola	2	8
hřiště	8	2
mateřská škola	4	6

Zdroj: vlastní šetření

Překvapilo mě, že mezi samozřejmou výbavu venkovské obce v modelovém území patří knihovna. Ve většině případů se nachází v budově společně s obecním úřadem, případně tuto službu zajišťuje místní škola. Ve Věšíně (641 obyvatel) dokonce obyvatelé těží z fungování knihoven dvou, což mi připadá velmi nadstandardní při daném počtu obyvatel. Jsem si vědom, že samotná existence knihovny ještě nemusí nic vypovídat o skutečné míře čtenářské aktivity obyvatel. Na otázku po jejich využití občany se mi vesměs dostalo odpovědi ve smyslu „tak nějak...“, jsou lidé, kteří chodí pravidelně, a jiní nepřijdou nikdy“. Spíše než knihy pak do knihovny mohou přitahovat magazíny a jiné časopisy, což uvedl starosta obce Vševely. Určitá skupina obyvatel pak může využít prostoru knihovny ve smyslu čítárny, místa společně stráveného času s rozpravou. Osobně považuji tuto drobnost za velmi podstatnou, neboť v obci, kde obyvatelé nemají možnost setkávat se v hospodě, klubovně nebo tzv. kulturním domě je jakýkoliv prostor pro sdílení nesmírně důležitý. Představa venkovanů probírajících události života svého i cizího se sousedem „přes plot“ je dnes v těchto obcích mnohdy nerealizovatelná. Jak víme z výzkumu Fialové (2001) a při mém šetření se potvrdilo, mnoho domů v obcích modelového území slouží k rekreaci jako chalupy. Soused chalupáře, starousedlík, je pak většinu roku v pracovním týdnu „opuštěný“, za jeho plotem není partner pro rozhovor. Je tu samozřejmě možnost vzájemného navštěvování se po domácnostech, z vlastní zkušenosti mohu ale poznamenat, že „neutrální půda“ veřejného zařízení většinou slouží tomuto účelu lépe.

Veřejný přístup k internetu je služba spojená s funkcí knihovny. Internetizace venkovských obcí byl program vládou a potažmo krajskými úřady podporovaný. V případě modelového území Třemšín můžeme v tomto ohledu zaznamenat úspěch mikroregionální spolupráce, kdy obce dosáhly napojení na „bezdrátový“ Internet, službu

poskytovanou jednou firmou. Polohově nejperifernější obec mikroregionu Koupě je výjimkou, neboť se nachází na jižním okraji mikroregionu ve stínu hřbetu Drahenického vrchu (615 m n.m.) a poskytovatel Internetu nemá v dosažitelném prostoru žádné vysílače. Využití přístupu k internetu občany ale na veřejném místě klesá, neboť dnes již není luxusem zařídit si internet domů. Technologie „bezdrátového“ Internetu po určité proluce velmi úspěšně nahradila dřívější připojení pomocí telefonních linek, které mnozí obyvatelé v souvislosti se stále vstřícnějšími nabídkami mobilních operátorů odhlašovali. K tématu internetu se ještě vrátím při vyhodnocování otázky č. 14.

Dvě z obcí (populačně nejmenší Vševely a třetí nejmenší Bezděkov pod Tř.) svým obyvatelům nemohou nabídnout možnost setkávat se, popovídat a nechat se přitom obsloužit nápoji a drobným pohoštěním v hospodě. V Bezděkově p. Tř. se s tímto deficitem vypořádali vcelku obstojně, kdy prostory využívané dobrovolnými hasiči slouží právě (nejen) těmto účelům. Přesto Bezděkovským hospoda chybí. Dokládá to obecnější pravidlo, že ve smýšlení venkovských obyvatel je stále zakořeněná touha mít se kde scházet k rozhovorům, a tradičně tuto roli přebírá zařízení typu hospoda. Můžeme mít na konzumaci alkoholu spojenou s těmito rozhovory různé názory, stále ale vidím nesporný klad v tom, že spolu lidé hovoří, sdílejí své problémy a názory. Pro život obce (a zvláště těch nejmenších) je nezbytné, aby byli pokud možno všichni obyvatelé vtaženi do veřejného dění, a prvním krokem k tomu je nesporně komunikace. Hřiště je další vybavení, které velké většině obcí nechybí. Prakticky každá obec má prostor vyhrazený pro hry dětí a mládeže, často také pro starší věkové kategorie. Statistika, kterou uvádí tabulka č. vychází z odpovědí starostů na dotaz po občanské vybavenosti. Mezi obcemi jsou velké rozdíly v kvalitě těchto hřišť. Jejich vybavení se pohybuje mezi klasickými houpačkami, kolotočem na několika desítkách metrech čtverečních travnaté plochy po fotbalové stadiony s velmi kvalitním povrchem a zázemím (Věšín, Sedlice), případně i s přilehlým tenisovým kurtem (Věšín). S hřištěm také mnohdy sousedí vodní plocha, u níž bychom očekávali využití pro koupání. Problémem je, že většinou se jedná o požární nádrže, které nejsou jako koupaliště kolaudované, další komplikací může být nevyhovující kvalita vody. Trend soukromých bazénů stále větších, modernějších a dostupnějších rozhodně nenahrává případné snaze o vybudování či upravení veřejného koupaliště. Přesto když uvážíme součet pořizovacích a provozních nákladů soukromých bazénů v obci, odhaduji, že tento objem finančních prostředků by mohl pokrýt náklady veřejného koupaliště (při vyšší životnosti oproti bazénům). Bylo by jistě přehnané vidět v koupališti nějaký záchranný prvek

rozvoje obcí, jistě by se ale svou existencí (a využíváním na úkor soukromých bazénů) staly dalším prostorem sdílení obyvatel.

Obchod s potravinami se dá považovat za základní vybavení obcí. V modelovém území ve čtyřech obcích žádný nenajdeme. Szczyrba (2005) ve své studii venkovského maloobchodu v Česku zmiňuje jeho přítomnost za jeden ze stabilizačních prvků osídlení. V dnešním liberálním ekonomickém prostředí je však udržení provozu obchodu na vesnici velmi obtížné. Obyvatelé obce, kteří vyjíždějí za prací (jichž je většina), využívají nabídky obchodů právě v místě pracoviště. Ze solidarity často poslouží nákupem také obyvatelům, kteří obec neopouštějí (důchodci, kteří nevlastní či neřídí automobil). Je to na jednu stranu situace vynucená absencí prodejny v obci, na druhou stranu příčina těžkého uživení se případného podnikatele v maloobchodu. Vranovice, Nepomuk, Koupě a Sedlice jsou obcemi, kde obchod potravinami chybí. Podle očekávání se jedná o menší z obcí modelového území, všechny z nich navíc sousedí s obcí, v níž je možné potraviny nakoupit. Obec Hvoždany dotuje prodejnu v jedné ze svých místních částí (Roželov). Výskyt obchodu s jiným než základním smíšeným zbožím se dá hodnotit za výjimečný, což samozřejmě nepřekvapí.

Podíváme-li se blíže na vybavenost v kategorii vzdělávací zařízení, najdeme ve vesnicích modelového území 4 mateřské školy a dvě školy základní. Obojí poskytují Hvoždany (ZŠ 1. až 9. třída), kdy tamější školu podle údajů uvedených na webových stránkách školy (<http://www.hvozdany.cz/zs/info.htm>) navštěvují nejen děti ze všech místních částí obce, ale také děti z přilehlých obcí Jihočeského a Plzeňského kraje. Věšín zřizuje mateřskou školu a první stupeň základní školy, mateřské školy najdeme ještě ve Vranovicích a Volenicích. Obce, které svým občanům i obyvatelům z okolí nabízejí službu školy, jsou na tuto skutečnost náležitě hrdé. Je nesporné, že život obce přítomností školy dostává podstatně jinou kvalitu oproti obcím, kde se škola nenachází. Blíže k roli školy jako instituce a učitelům jako klíčovému aktérům života na vesnici se dostaneme níže.

Z deseti venkovských obcí mikroregionu Třemšín najdeme lékařskou ordinaci praktického lékaře pouze v jedné z nich, a sice v té největší, tedy ve Hvoždanech. Obyvatelé za lékařskou službou dojíždějí buď do centra mikroregionu do Rožmitálu p. Tř., nebo do Březnice, města ležícího pro některé z obcí blíže než Rožmitálu p. Tř.

Úroveň občanské vybavenosti vesnic modelového území vcelku nepřekvapí. I zde zasáhla transformace maloobchodní sítě, liberalizace hospodářství se odrazila i

v životaschopnosti pohostinství. Porovnáme-li tedy období před rokem 1990 a nyní, došlo v této oblasti ke snížení počtu provozoven. Co se týče škol, evidentně jich v dotčeném území někdy v minulosti fungovalo více (dokladem toho jsou stojící typické budovy). Perifernost tohoto území se ovšem prohloubila již v dobách socialistické industrializace, kdy probíhal masivní odliv mladých lidí do měst, s tím ruku v ruce docházelo k postupnému slučování a uzavírání vesnických škol. Po dobu transformačního období pak již k zásadní změně nedošlo. Stojí za zmínku, že žádný ze starostů nezmínil v souvislosti s občanskou vybaveností přítomnost kapličky či dokonce kostela na území obce. Považuji to za doklad vytěsnění náboženství ze života zdejších lidí, kdy tyto stavby slouží jen hrstce věřících bez většího dopadu na život celé obce.

Zaměstnavatelé a v místě činní podnikatelé

Starosty obcí jsem žádal, aby jmenovali 2 největší zaměstnavatele v obci a odhadli, kolik občanů jejich obce zaměstnávají. Jejich odpovědi předkládá tabulka 5.

Tabulka 5 Hlavní zaměstnavatelé ve venkovských obcích modelového území v roce 2008

Název obce	Zaměstnavatelé	Počet zaměstnanců z obce	Počet obyvatel obce	Podíl zaměstnanců největších zaměstnavatelů na počtu obyvatel (%)
Bezděkov pod Třemšínem	ZD, prodejna potravin	7	152	4,6
Hudčice	Kámen s.r.o., Viva spol. s.r.o.	10	231	4,3
Hvoždany	H - P mont s.r.o., Truhlářství Pavel Šindelář	20	776	2,6
Koupě	ZD	2	149	1,3
Nepomuk	nejsou	0	185	0,0
Sedlice	Oknoplastik s.r.o., Bierhanzl Agri a.s.	20	219	9,1
Věšín	Kovo Věšín, Bierhanzl Group a.s. (dřevovýroba)	40	641	6,2
Volenice	Agrospol Bubovice	30	374	8,0
Vranovice	automechanik	1	270	0,4
Vševily	Herlin, spol. s.r.o.	5	113	4,4

Zdroj: vlastní šetření

Míra zaměstnanosti obyvatel ve vlastní obci se podstatně liší. Někteří starostové nebyli s to vůbec jmenovat zaměstnavatele dva (Koupě, Vranovice, Volenice, Vševily), starosta Nepomuku neví ve své obci o zaměstnavateli žádném. Častější jmenování zemědělského podniku či družstva potvrzuje obecný rys venkova jako území s nadprůměrnou zaměstnaností v primárním sektoru. Do této skupiny pak v modelovém

území specificky spadá také lámání kamene, provozované na území obcí Hudčice a Vševely. Tradičním závodem známým v celé republice je nesporně Kovo Věšín, jež ale stojí na prahu změny majitele a jeho budoucnost je tedy zatím neznámá. Na přírodní podmínky (vysoká lesnatost) dále logicky navazuje aktivita v dřevovýrobě (Bierhanzl Group a.s. ve Věšíně), případně výroba nábytku ve Hvoždanech. Za modernější typy výroby můžeme považovat činnost firmy Oknoplastik s.r.o. (plastová a hliníková okna a dveře) v Sedlici a H – P mont s.r.o. ve Hvoždanech, podnik zaměřený na kompletaci a výrobu prvků do automobilů. Žádný ze starostů neuvedl na dotaz po dvou největších zaměstnavatelích samotný obecní úřad, přitom např. ve Hvoždanech podle oficiálních webových stránek obce zaměstnává okolo 20 lidí (http://www.hvozpany.cz/ob_soucasnost.htm). Pro tyto zaměstnance je samozřejmě osobně důležité, že mají práci v místě bydliště, nejedná se o aktivitu, která by přinášela přímý zisk území, naopak tyto mzdy ukrájí z koláče prostředků věnovaných venkovu (Perlín 2000).

Rozvojové dokumenty

Všechny obce modelového území mají zpracované rozvojové dokumenty. Polovina z nich se řídí územním plánem, čtyři obce ho právě zpracovávají, starosta jedné obce na téma územního plánu nepoznamenal nic. Platí také pravidlo (s výjimkou Sedlice), že územní plán neměly do této chvíle zpracované nejmenší obce mikroregionu. V této souvislosti často starostové zmiňovali vzájemnou pomoc v rámci mikroregionu ve smyslu rady, na koho se nejlépe obrátit při zpracovávání územního plánu. Lze se domnívat, že uvnitř mikroregionu je vyvíjen také určitý tlak na to, aby všechny obce měly územní plán zpracovaný.

Tabulka 6 Zpracované rozvojové dokumenty venkovských obcí modelového území v roce 2008

Název obce	Rozvojové dokumenty
Bezděkov pod Třemšínem	urbanistická studie, územní plán ve zpracování
Hudčice	urbanistická studie
Hvoždany	územní plán
Koupě	urbanistická studie, územní plán ve zpracování
Nepomuk	urbanistická studie, územní plán ve zpracování
Sedlice	územní plán
Věšín	územní plán
Volenice	územní plán
Vranovice	územní plán
Vševely	urbanistická studie, územní plán ve zpracování

Zdroj: vlastní šetření

Schůze obecního zastupitelstva

Počet schůzí zastupitelstev obcí vykazuje poměrně vysokou variabilitu. Přehledné údaje poskytuje tabulka 7. Nejméně často (jednou za dva měsíce) se schází zastupitelstvo v Koupi, Věšíně a Hudlicích, naproti tomu ve třech obcích se setkání zastupitelstva koná častěji než jednou za měsíc. Je předčasné vyslovovat závěry ohledně vztahu mezi tímto ukazatelem a kvalitou fungování samosprávy obce, případně kvalitou života v obci.

Tabulka 7 Počet schůzí obecního zastupitelstva venkovských obcí modelového území v roce 2008

Obec	Počet schůzí obecního zastupitelstva za rok
Bezděkov pod Třemšínem	12 — 15
Hudčice	7
Hvoždany	20
Koupě	6
Nepomuk	12
Sedlice	12
Věšín	6
Volenice	min. 12
Vranovice	12
Vševily	24

Zdroj: vlastní šetření

Osobní údaje starostů

Jednou z hlavních složek lidského kapitálu je dosažené vzdělání. Není složkou jedinou a nelze pouze na základě absolvované školy soudit komplexní vybavenost jednotlivých lidí. Metodami hodnocení lidského kapitálu se zabývá především sociologie, není tedy v možnostech této práce podrobit starosty obcí nějakému podrobnějšímu zkoumání v tomto ohledu. Dokončené vzdělání starostů je pro mou práci „tvrdým údajem“, k němuž budu přihlížet při posuzování různých aspektů vyplývajících z prováděného výzkumu (viz tabulka 8).

Tabulka 8 Údaje o starostech venkovských obcí modelového území v roce 2008

Název obce	Ukončené vzdělání starosty	Způsob vykonávání funkce	Ve funkci od roku
Bezděkov pod Třemšínem	středoškolské úplné	důchodce	2004
Hudčice	ZŠ- vyučen	důchodce	1990
Hvoždany*	středoškolské úplné	uvolněný	1999
Koupě*	středoškolské úplné	neuvolněný	2002
Nepomuk	středoškolské úplné	neuvolněný	2005
Sedlice	středoškolské úplné	neuvolněný	2000
Věšín	vysokoškolské	uvolněný	2002
Volenice	středoškolské úplné	důchodce	2006
Vranovice	vysokoškolské	neuvolněný	2002
Vševily	střední odborné bez maturity	důchodce	1990

Poznámka: *- dotazovanými byli místostarostové

Zdroj: vlastní šetření

Očekávám, že efektivita vedení obce souvisí také se způsobem vykonávání funkce. Nejméně času věnovat se obecním záležitostem mají jistě neuvolnění starostové, což se právě může odrazit na výsledcích jejich práce. Dlouhá doba vykonávání funkce může znamenat mnoho zkušeností, dobrou znalost formálních aspektů vedení obce, zároveň ale může značit nechuť dalších obyvatel obce převzít zodpovědnost do svých rukou (starosta je pak na všechno sám). Zkušený starosta automaticky neznamená prosperující obec.

Rozpočet obcí

Údaje v tabulce 9 jsou přibližné hodnoty podle sdělení dotazovaných starostů.

Tabulka 9 Rozpočet venkovských obcí modelového území v roce 2008

Obec	Rozpočet obce v roce 2008 v Kč	Podíl na 1 obyvatele obce (Kč)	Podíl na 1 ha (Kč)
Vševily	2 200 000	19 469	3774
Sedlice	2 800 000	12 785	4921
Hvoždany	9 800 000	12 629	1971
Koupě	1 800 000	12 081	2442
Věšín	7 000 000	10 920	4103
Volenice	3 900 000	10 428	3743
Vranovice	2 300 000	8 519	3692
Hudčice	1 900 000	8 225	2169
Bezděkov pod Třemšínem	1 200 000	7 895	3774
Nepomuk	1 400 000	7 568	5622

Zdroj: vlastní šetření

Vidíme zde veliký rozdíl mezi objemem financí dostupných pro potřeby jednotlivých obcí. Nejnižší částkou přepočtenou na obyvatele disponuje Nepomuk (přibl. 7500 Kč), nejvyšší naopak populačně nejmenší obec Vševily. Jak mi sdělil starosta této obce,

bilanci rozpočtu výrazně ovlivňují finance plynoucí z přítomnosti kamenolomu (provozovatel Herlin, spol. s.r.o.). Pro obec s něco málo přes 110 obyvateli se jedná o velmi významný příjem, jak dokládá srovnání s ostatními obcemi mikroregionu.

3.1.2 Problémy venkovských obcí modelového území

Cílem otázky č. 2 rozhovoru se starosty obcí bylo zjistit, s čím se venkovské obce dnes nejvíce potýkají, resp. které nedostatky vnímají jejich čelní představitelé za problematické. Aby bylo možné odpovědi do jisté míry kvantifikovat, požádal jsem dotazované, aby „své“ problémy ohodnotili na třibodové stupnici (1 – závažný problém, 2 – menší problém, 3 – není náš problém). Starostům jsem kladl postupně návrhy těchto problémů a oni je hodnotili podle svého názoru. Mimo zaškrtnutí patřičné kolonky jsem také zaznamenával okolnosti související s jejich odpověďmi, poznámky, vysvětlení apod. Vybízeli jsem též dotazované k tomu, aby jmenovali další problémy, které jsem sám nenavrhoval.

Jednotlivé problémy jsem rozřadil do určitých skupin podle příbuznosti. První skupinou je zajištění základních infrastrukturních prvků a služeb, tedy stav komunikací, nakládání s odpadní vodou a zásobení pitnou vodou, bydlení. Další skupinu problémů můžeme považovat za typické pro periferní oblasti: odliv mladých lidí, úbytek obyvatel, dopravní spojení s okolím, nedostupnost lékařské služby, rozpad či transformace klíčového podniku v obci v posledních letech, nedostatek pracovních míst a nezaměstnanost. Další okruh problémů podle mého názoru úzce souvisí s kvalitou lidského a sociálního kapitálu, který se, mimo jiné, promítá ve vybavení obce pro trávení volného času obyvatel, v upravenosti soukromého i veřejného prostoru a v neposlední řadě má též vliv na ekologické chování ve smyslu nakládání s odpady a způsobu vytápění domů. Do této třetí skupiny řadím ještě kriminalitu, neboť ve venkovském prostoru její případný rozmach úzce souvisí s ochabujícími mezilidskými vztahy a/nebo se zvyšujícím se podílem trvale neobydlených domů. Finanční problémy obce identifikují problémy jako nedostatek finančních zdrojů a případná zadluženost. Specifickým problémem by mohlo být sousedství s vojenským prostorem ve smyslu omezení hospodářských aktivit obcí.

Infrastruktura a bydlení

Podle očekávání uváděli starostové obcí problémy tohoto okruhu za nejzávažnější. Nakládání s odpadní vodou se stalo nejzávažnějším problémem ze všech problémů vůbec. V případě, že obec nedisponuje kanalizací s ČOV, vnímají to starostové za velmi vážný nebo menší problém. V tomto ohledu lze konstatovat určitý posun ve vnímání od oficiálního stanoviska Evropské unie, která svými nařízeními ukládá povinnost odkanalizování obcí nad 2000 obyvatel, v modelovém území však tuto hranici překračuje pouze Rožmitál pod Třemšínem. Stav místních komunikací je další problém, který je vnímán za poměrně závažný. Dvě nejmenší obce (Vševily a Koupě) jsou se svými komunikacemi spokojené (podle mého ohledání po právu). Za pozitivní jev vnímám skutečnost, že starostové obcí si uvědomují povinnost starat se i o polní a lesní cesty, které jsou v modelovém území mnohdy významně vytížené jak v souvislosti s lesními a zemědělskými pracemi, tak také jako dopravní cesty cyklistů, případně jezdců na koních. Nedostatek bytů či parcel pro výstavbu vnímá problematicky méně než polovina starostů obcí. Starosta nejmenší obce Vševily vysvětluje situaci ve své obci tak, že pozemky na místech možné výstavby jsou v rukách majitelů neochotných je za tímto účelem prodat. V novém územním plánu s výstavbou bude sice počítáno, stále ale bude stěžejní vůle majitelů dotčených pozemků. Obecně mě nepřekvapuje, že bydlení nepovažuje za problém více jak polovina obcí. Již jsme s pomocí diskuse literatury zmiňovali, že periferní oblasti často doslova oplývají objekty druhého bydlení, v modelovém území se pak většinou jedná o chalupy. Existuje zde tedy možnost po větších či menších úpravách navrátit těmto objektům jejich původní obytnou funkci. Smutnější realita skrytá za odpovědí „není naším problémem“ pak může být nezáměr o bydlení v dané obci. Takový komentář jsem vyslechl ve velmi okrajově ležících obcích Koupě a Nepomuk.

Tabulka 10 Problémy infrastruktury a bydlení v obcích modelového území v roce 2008

Problém	Četnost odpovědí						průměrná známka
	závažný problém		menší problém		není naším problémem		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Nakládání s odpadní vodou	6	55	3	27	2	18	1,64
Stav místních komunikací	4	36	5	45	2	18	1,82
Bydlení	4	36	1	9	6	55	2,18
Zásobení pitnou vodou	1	9	1	9	9	82	2,73

Poznámka: problém je tím závažnější, čím je hodnota známky bližší 1

Zdroj: vlastní šetření

Zásobení obyvatel pitnou vodou je podle názoru starostů na velmi dobré úrovni. Za velký problém jej z důvodu absence vodovodu považuje starosta obce Věšín. Vodovod

chybí i v mnoha dalších obcích či jejich místních částech, zmíněný starosta ale vnímá problém snížené kvality vod ve studních vlivem neexistující kanalizace, a tudíž nedostatečně kontrolovaného a ekologického nakládání s odpadní vodou. Raritou je naopak nejmenší obec Vševely, která je vodovodem vybavena již přes 70 let.

Typické problémy (znaky) periferních oblastí

Souhrnně lze při pohledu na tabulku 11 konstatovat, že vnímání problémů často uváděných za typické pro periferní oblasti je v modelovém území velmi slabé. Úbytek obyvatel či odliv mladých lidí jsou ze znaků, které svým názorem starosta příliš neovlivní. Je pozitivním jevem, že v modelovém území se potvrzuje trend zastavení vylidňování venkova, jak již bylo komentováno výše. Neplatí to pro již dříve zmíněné, v rámci modelového území výrazně periferní obce Nepomuk a Koupě, které se s odlivem mladých lidí přeci jen potýkají. Podle slov tamějších starostů je v obcích nízká míra porodnosti a imigrací se nižší věkové kategorie dostatečně nedoplňují.

Tabulka 11 Typické problémy periferních území na příkladu modelového území v roce 2008

Problém	Četnost odpovědí						průměrná známka
	závažný problém		menší problém		není naším problémem		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Odliv mladých lidí	2	18	3	27	6	55	2,36
Nedostatek pracovních míst	1	9	5	45	5	45	2,36
Nedostupnost lékařských služeb	1	9	5	45	5	45	2,36
Kriminalita (vandalismus, krádeže)	1	9	4	36	6	55	2,45
Úbytek obyvatel	1	9	3	27	7	64	2,55
Dopravní spojení s okolím	1	9	2	18	8	73	2,64
Rozpad či transformace klíčového podniku v obci v posledních letech	1	9	2	18	8	73	2,64
Nezaměstnanost	0	0	2	18	9	82	2,82

Zdroj: vlastní šetření

Ubývání obyvatel je problémem, který v modelovém území koresponduje se správními obvody POÚ. Zatímco POÚ Rožmitál p. Tř. úbytek obyvatel nezaznamenává (a starostové jej nevnímají za problém), obce POÚ Březnice jej považují za střední či velký problém. Objektivní údaje (ČSÚ 2008) v tomto případě ale také za posledních 15 let úbytek obyvatel nedokumentují, s výjimkou obce Hvoždany. Dostupnost lékařských služeb se zdá být dobrá, obyvatelé modelového území využívají středisek v Rožmitále p. Tř. a Březnici, za odbornější péči pak míří nejčastěji do Příbrami, s níž je dopravní spojení obou obcí s POÚ na slušné úrovni. Pokud se starostové vyjádřili k dostupnosti lékařských služeb negativně, pak vždy v souvislosti s aktuálním zrušením nepřetržitého

provozu lékařské pohotovosti v Březnici. Tato ztráta má být nahrazena zřízením výjezdního místa Rychlé záchranné služby, nic se ale nemění na faktu, že pohotovost se zdejšími obyvateli kilometrů a časově vzdaluje (s výjimkou obcí na severním okraji mikroregionu - Vranovice a Nepomuk). S dopravním spojením s okolím jsou obce vcelku spokojeny, problematicky je vnímají obce ležící při periférii modelového území (Koupě) a některé další z správního obvodu POÚ Březnice (Volenice, Hvoždany). V této otázce se výraznou měrou promítá subjektivní stanovisko starostů, neboť podle vlastních slov dotazovaných „základ tu je – do školy a zpátky v poledne nebo odpoledne“. Někteří jsou s takovou nabídkou smířeni, neboť automobilizace obcí je vysoká a většina obyvatel vlastní auto využívá, jiní přesto vnímají situaci jako omezující. Shodná průměrná známka náleží otázce po rozpadu či transformaci klíčového podniku v obci či nejbližším okolí. Tento proces zasáhl strojírenské podniky (Rožmitál p. Tř., Věšín), textilní závod (pobočka Jitexu v Rožmitále p. Tř.) nebo také lomy v Hudčicích a Vševilech. Přesto většina starostů již nevnímá, že by tento proces stále ještě dopadal svým vlivem na život v jejich obcích. Pouze v obci Koupě je stále vnímáno omezení nabídky pracovních míst v sousední obci Hudčice za závažný problém pro obyvatele. Nezaměstnanost v modelovém území přesto jako problém vnímána není. Podle slov dotazovaných „se vždy najde někdo, kdo pracovat nechce a nebude“. Dva ze starostů zmínili problematiku sezónní nezaměstnanosti přes zimní období. V tomto ohledu ale nelze nalézt žádnou prostorovou (polohovou) zákonitost.

Projevy (nedostatečné) kvality lidského a sociálního kapitálu

Lidský a sociální kapitál se v území projevuje mnoha způsoby. Zde se zaměřuji na předpokládané problematické body života na venkově plynoucí z individuálních i komunitních (společenských) schopností, znalostí a postojů. Souhrnný přehled výsledků rozhovorů podává tabulka 12. Nejnižší známku (relativně největší problém) si vysloužila otázka „ekologie vytápění domů“. Za neekologické je v tomto duchu považované spalování uhlí v kotlích či kamnech s nižší účinností, spalování odpadů se podle slov starostů v jejich obcích vyskytuje sporadicky. Všichni starostové bez výjimky uvedli, že vytápění uhlím rozhodně nezažívá útlum, naopak v důsledku vyšších cen elektrické energie nebo náročnosti spojené s topením dřevem jeho obliba narůstá.

Tabulka 12 Problémy související s kvalitou lidského a sociálního kapitálu v obcích modelového území v roce 2008

Problém	Četnost odpovědí						průměrná známka
	závažný problém		menší problém		není naším problémem		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Ekologie vytápění domů	2	18	5	45	4	36	2,18
Nabídka vyžití pro děti, rodiče na RD, seniory	1	9	5	45	5	45	2,36
Kriminalita (vandalismus, krádeže)	1	9	4	36	6	55	2,45
Vzhled veřejného prostranství	0	0	4	36	7	64	2,64
Třídění, odvoz odpadů	0	0	3	27	8	73	2,73
Upravenost soukromého prostoru (zahrady, záhumenky apod.)	0	0	2	18	9	82	2,82
Společenské klima obce (sváry mezi starousedlíky, spolky, chalupáři apod.)	0	0	1	9	10	91	2,91

Zdroj: vlastní šetření

Přibližně polovina dotázaných považuje za menší či závažný problém nedostatečnou nabídku vyžití pro občany, kteří v obci tráví většinu dne. Materiální vybavení veřejného prostoru je v těchto obcích dosti chudé (dětská hřiště, fotbalové trávníky), o provozování nějakého podniku zajišťujícího volnočasové aktivity nemůže být řeč. V této souvislosti se naplno projeví význam přítomnosti škol v obcích (Věšín, Hvožd'any), které vždy nabízejí odpolední činnosti ve formě kroužků zajištěných z vlastních zdrojů, nebo poskytují prostor pobočce Základní umělecké školy J. J. Ryby z Rožmitálu p. Tř. O faktorech podporujících růst kriminality na venkově jsem se již zmínil výše. Starostové ji v souhrnu za příliš vážný problém nepovažují, vykrádání domů je skutečně výjimečné. Ti, kteří ji za určitý problém považují, ji vždy spojují s mladými obyvateli („to víte, ta dnešní mládež...“). Toto sdělení jistě nelze brát na lehkou váhu, jeho bližší zkoumání ale přesahuje rámec této práce a také svou povahou spadá do kompetence jiných vědních oborů. Třídění a odvoz odpadů podle všech starostů jsou dobře zajištěny, výhrady mají k nedodržování pravidel ze strany občanů (nepečlivé třídění podle sběrných kontejnerů). Vzhled veřejného prostranství závažně netíží žádného dotazovaného, někteří ale zmínili komplikace s jeho udržováním. Vesnice v tomto ohledu zažívají posun v dobrovolném zapojení občanů. Jako první (a nezůstal jediným) mi tento problém vysvětlil místostarosta obce Hvožd'any: „Dříve se lidé prali o to, kdo si kde bude vysekávat trávu pro svoje králíky. Dnes si často neposekají trávu ani před svým domem, a přijdou na obec, ať se stará, když je to obecní...“. Omezení vedení tradičního drobného hospodářství má tedy i tyto dopady. O vlastní majetek a pozemky si obyvatelé podle názoru vedoucích osobností obce pečují dobře, žádnou z obcí neomezuje v životě vážný spor mezi obyvateli. V obci, která je jako jedna z mála populačně mírně ztrátová (Hvožd'any), však údajně panuje určitá nervozita. Vztahy

starousedlíků s chalupáři jsou všude hodnoceny za korektní, případně k navazování vztahů ve větší míře nedochází.

Finanční problémy obcí

Finanční situace obcí modelového území je velmi rozdílná. Tabulka č. dokumentuje rozdíl v objemu prostředků přepočítaných na 1 obyvatele, případně na 1 ha rozlohy obce. Svým výzkumem jsem neodhalil, v čem tkví spokojenost či nespokojenost s finančními zdroji obce. Spokojené obce Vševely a Koupě mají sice v rozpočtu nadprůměrný obnos na 1 obyvatele (Vševely dokonce s velkým náskokem největší ze všech obcí), ani jedna z obcí však tuto pozici nedeří z hlediska financí vztažených k rozloze obce (předpokládám, že větší rozloha s sebou přináší větší délku místních komunikací, které svou údržbou rozpočty obcí silně zatěžují). Je možné, že významnějším prvkem je počet místních částí, které obec spravuje. V tomto ohledu mají zmíněné obce situaci jednodušší (jedna, resp. dvě místní části). Ostatní obce s finančními zdroji spokojené nejsou, starostové zmiňovali často stále nižší objem prostředků poskytovaných v rámci dotací z Programu obnovy venkova. Dvě třetiny obcí nejsou zadlužené, za závažný problém zadluženost považuje pouze vedení obce Hvožd'any.

Tabulka 13 Problémy s finanční situací v obcích modelového území v roce 2008

Problém	Četnost odpovědí						průměrná známka
	závažný problém		menší problém		není naším problémem		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Finanční zdroje obce	4	36	5	45	2	18	1,82
Zadluženost obce	1	9	3	27	7	64	2,55

Zdroj: vlastní šetření

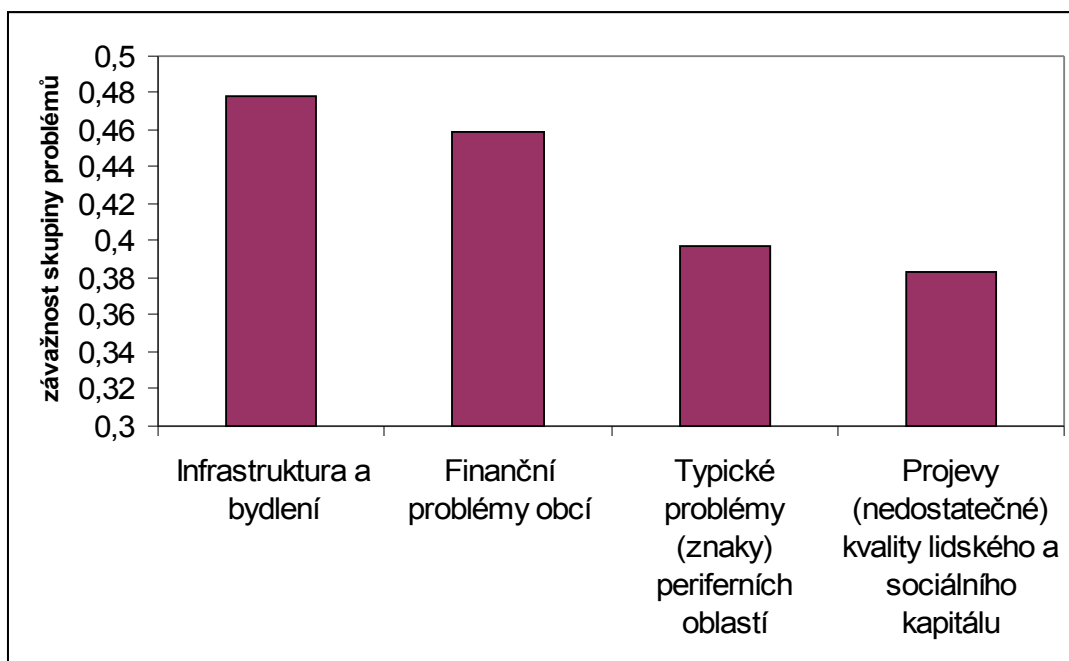
Vojenský prostor

Sousedství s vojenským prostorem považují za mírně problematické čtyři z dotázaných osobností. Podle očekávání jsou to starostové obcí v rámci modelového území bližších či přímo sousedících s Vojenským újezdem Brdy. Výjimkou je starosta obce Nepomuk, která je umístěna přímo pod lesy vojenského prostoru. Ten si situaci naopak pochvaluje, neboť oceňuje ochranný prvek vojenského újezdu a již nyní negativně hodnotí otevření jeho okrajových částí veřejnosti, které s sebou přineslo vyšší znečištění lesů (i přiléhajících obecních). Pokud je tedy vojenský prostor problémem, pak v souvislosti s plánovanou výstavbou amerického radaru. Domněnka podobnosti

s omezeními, která klade ochrana přírody a krajiny prostřednictvím CHKO nebo národních parků se nepotvrdila. Toto konstatování ale vychází pouze ze subjektivního vnímání starostů obcí, objektivně je vojenský prostor výraznou překážkou komplexního rozvoje tohoto specifického území (souhlasně s názorem starosty Nepomuku ale samozřejmě vnímám nesporný přínos pro zachování kvality přírodního prostředí Brdské vrchoviny).

Závěrem rozboru problémů venkovských obcí modelového území se podívejme v grafu 2 na přehled závažnosti problémů seskupených podle výše popsaného klíče tak, jak je hodnotili dotazovaní starostové.

Graf 2 Závažnost problémů venkovských obcí modelového území v roce 2008

Poznámka: závažnost skupiny problémů= převrácená hodnota jejich průměrné známky

Zdroj: vlastní šetření

V největší míře je za problémový považován stav vybavenosti infrastrukturou a možnostmi bydlení. Další významnou překážkou rozvoje obcí jsou nedostatečné finanční prostředky obcí, které se v několika případech ve svém hospodaření dostávají i do zadluženosti. Perifernost území ani projevy lidského a sociálního kapitálu nejsou starosty obcí považovány za významně problematické.

3.1.3 Priority vedení venkovských obcí modelového území

Dalším bodem řízeného rozhovoru s představiteli samosprávy obcí modelového území bylo zamyšlení se nad prioritami vedení obcí. Opět jsem předdefinoval možné priority a dotazované požádal, aby zhodnotili míru těchto priorit ve své obci. Obdobně jako u problémů jsem nabídl třístupňovou škálu, kdy 1 znamená hlavní prioritu obce, 2 prioritu střednědobou až dlouhodobou a 3 značí aktivity, které nepatří mezi priority obce. Lze očekávat, že priority obce budou korespondovat s problémy, se kterými se obce potýkají, budou zaměřeny na jejich odstranění či potlačení. Rozdělil jsem tedy jednotlivé priority podobně jako výše problémy do skupin podle příbuznosti. První skupina se opět zaměřuje na infrastrukturu a možnosti bydlení, priority druhé skupiny považuji za takové, jež usilují o potlačení typických znaků venkovské periferie. Třetí (a poslední) skupinu tvoří priority vedoucí při svém naplnění ke zkvalitnění života venkova v souvislosti s lidským a sociálním kapitálem. Dotazované osobnosti pak ještě výjimečně zmiňovaly priority jiného rázu, o nichž se zmíním na konci této kapitoly.

Infrastruktura a bydlení

Jak se dalo očekávat, vybavení technickou infrastrukturou (vodofikace, kanalizace s napojením na ČOV), údržba místních komunikací, údržba obecního majetku (movitého i nemovitého) a rozvoj bydlení patří mezi největší priority obcí modelového území. Podívejme se, které obce naopak za svou prioritu rozvoj bydlení nepovažují. Jsou to obce Koupě a Nepomuk, které se zároveň vyjádřily, že bydlení není v jejich obci problémem. Ve srovnání s ostatními obcemi mikroregionu tato skutečnost svědčí o nižší atraktivitě těchto obcí pro imigraci, o přírůstku přirozenou měnou vzhledem k věkové struktuře nelze v reálné době uvažovat. Zajímavým příkladem obce, kde rozvoj bydlení patří mezi hlavní priority, je Bezděkov p. Tř. Novým územním plánem chce starosta dosáhnout určení dalších pozemků pro výstavbu minimálně 15 bytů s tím, že tuto možnost využijí především mladí občané této obce. Vůle mladých bydlet v rodné vsi dokládá mnoho o jejich spokojenosti s místem bydliště. V některých obcích (např. Volenice) usiluje vedení obce o vykoupení pozemků pro bytovou výstavbu.

Tabulka 14 Priority vedení obcí modelového území v oblasti infrastruktury a bydlení v roce 2008

Priorita	Četnost odpovědí						průměrná známka
	hlavní priorita		druhořadá priorita		není naší prioritou		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Rozvoj bydlení	6	55	3	27	2	18	1,64
Plné vybavení technickou infrastrukturou	6	55	2	18	3	27	1,73
Oprava a údržba obecního majetku	3	27	7	64	1	9	1,82
Oprava místních komunikací	3	27	6	55	2	18	1,91
Plynofikace obce	0	0	0	0	10	100	3,00

Zdroj: vlastní šetření

Zastavme se ještě u plynofikace obcí. Vzhledem k situaci s rostoucími cenami zemního plynu a představě o podprůměrných příjmech obyvatel venkova jsem nepřepokládal, že by obce o zavedení plynu v dnešní době usilovaly. Tato domněnka se beze zbytku potvrdila. Snad všechny obce mají projekt pro plynofikaci zpracovaný, k realizaci ale v okamžiku plynofikace Rožmitálu pod Třemšínem z různých důvodů nedošlo, a dnes už o ni nikdo nestojí. V případě napojení obce by totiž poskytovatel požadoval garantovaný odběr, a to by se mohlo stát velkým nebezpečím pro obecní pokladny v případě neplnění tohoto odběru. S tímto tématem úzce souvisí výše komentovaná vzrůstající obliba uhlí.

Potlačení typických rysů periferie

Není překvapením, že tato skupina priorit neobsahuje dlouhý seznam možností. S odkazem na kapitolu diskuse pojmů a literatury mohu konstatovat, že jedním z určujících faktorů perifernosti (a periferizace) je poloha území. Vnitřní periferie vznikly při dlouhodobě stálých vnitřních administrativních hranicích, a nelze tedy očekávat, že se tato situace změní. Z reakcí dotazovaných starostů jsem také v mnoha případech cítil určitou rezignaci a smíření s údělem své obce. Někteří vzpomínají na éru zaměstnavatelů poskytujících stovky pracovních míst (zbrojovka v Březnici, Agrostroj, Jitex v Rožmitále p. Tř.), jiní na zapojení obyvatel v JZD. Určitou divergenci vidíme mezi vnímáním potřeby pracovních míst (tabulka 15) a vůlí či možnostmi samosprávy obcí podporovat podnikání, které by pracovní místa nabídlo. Souvislost lze jistě hledat jak v individuálním vybavení vedoucích osobností, tak v objektivních překážkách (nedostatek obecních pozemků, prostor k poskytnutí apod.).

Tabulka 15 Priority vedení obcí modelového území v oblasti potlačení typických znaků periferie v roce 2008

Priorita	Četnost odpovědí						průměrná známka
	hlavní priorita		druhořadá priorita		není naší prioritou		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Maximální využití obecního majetku	1	9	3	27	7	64	2,55
Podpora podnikání	1	9	2	18	8	73	2,64
Dosažení lepšího dopravního spojení obce s okolím	0	0	2	18	9	82	2,82

Zdroj: vlastní šetření

Se spokojeností s dopravním spojením koresponduje malá touha po jejím zlepšení. Obecní rozpočty nedávají možnost ještě vyššího dotování autobusových spojů a v situaci, kdy automobil je dnes na vesnici samozřejmostí, by efekt tohoto způsobu podpory jistě nebyl vysoký.

Priority vedoucí při svém naplnění ke zkvalitnění života venkova v souvislosti s lidským a sociálním kapitálem

Tabulka 16 přehledně ukazuje, které priority řadím do této kategorie. Všechny souvisí jak s individuální vybaveností členů samosprávy, dalších klíčových osobností obcí i obyčejných občanů, tak s kapitálem sociálním především ve smyslu mezilidských vztahů a ochotě spolupracovat na společném cíli. Jsem si vědom zjednodušení, jehož se dopouštím tímto rozdělením, především vůči skupině priorit zaměřených na zmenšení perifernosti obcí. Kvalitnější kulturnější život v nejširším slova smyslu totiž v myšlení lidí potlačuje subjektivní vnímání perifernosti. V důsledku tedy aktivity uvedené v tabulce 16 mohou subjektivně vnímanou perifernost výrazně potlačit.

Druhé nejnižší známky ze všech priorit dosáhlo budování image obce na základě opakujících se veřejných událostech. Za hlavní prioritu je označili starostové obcí, v nichž je zázemí pro tyto aktivity omezené, a chtěli by tedy dosáhnout zlepšení v této oblasti (např. Bezděkov p. Tř. chce vybudovat sál). Ve většině případů jsou do této činnosti zapojeny místní spolky. Starostům obcí také velmi záleží na neustálém zvelebování veřejného prostranství, někteří upravenost ve své obci považují přímo za svou chloubu (Nepomuk). Pod formulací „zajištění kulturních a vzdělávacích akcí“ se skrývá pestré množství aktivit. Jednak se zčásti prolíná s opakujícími se veřejnými událostmi (den hasičů, ples, posvícení), jednak do tohoto okruhu spadá obdarovávání

a blahopřání jubilantům, sezení pro důchodce, taneční zábavy, pořádání zájezdů na veletrhy a výstavy apod.

Tabulka 16 Priority spojené s kvalitou lidského a sociálního kapitálu obcí modelového území v roce 2008

Priorita	Četnost odpovědí						průměrná známka
	hlavní priorita		druhořadá priorita		není naší prioritou		
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)	
Budování image obce na základě opakujících se veřejných událostí	4	36	6	55	1	9	1,73
Zvelebení obce, veřejných prostranství	2	18	8	73	1	9	1,91
Zajištění kulturních a vzdělávacích akcí	2	18	7	64	2	18	2,00
Vzdělávání občanů v samosprávě	1	9	3	27	7	64	2,55
Společné řešení vytápění domů	0	0	1	9	10	91	2,91
Navázání partnerství v zahraničí (v rámci mikroregionu)	0	0	1	9	10	91	2,91

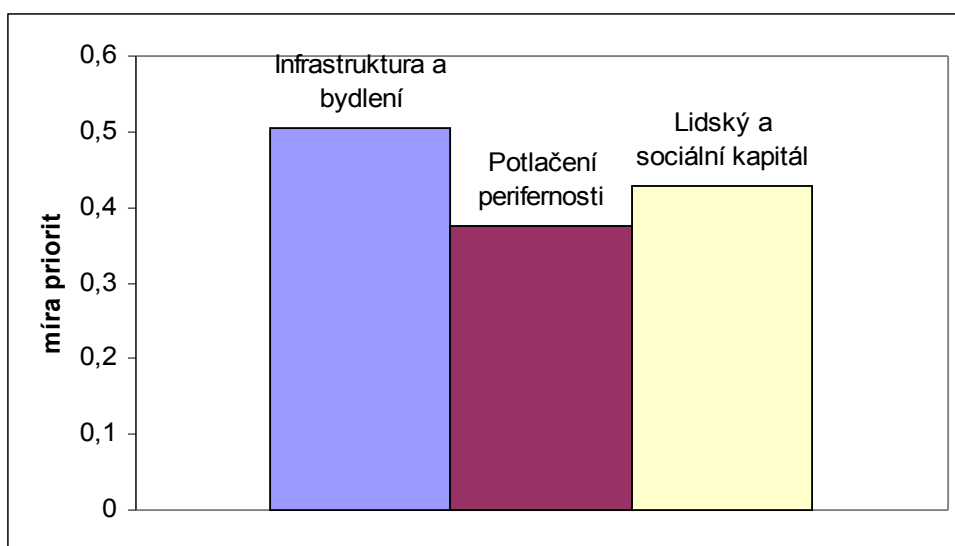
Zdroj: vlastní šetření

Vzdělávání občanů v samosprávě není výraznou prioritou venkovských obcí modelového území. Pokud dotazovaní měli zmínit některou z osob, u níž je průběžné vzdělávání potřebné, uváděli účetní. Ty (ve všech případech se jednalo o ženy) si pravidelnou účastí na školeních potřebné vědomosti skutečně doplňují. Společné řešení vytápění domů ani navázání partnerství v zahraničí není v modelovém území považováno za priority.

Pro úplnost doplním ještě priority zmíněné některými starosty mimo mnou navrhované. O získání znaku a praporu obce je usilováno v Bezděkově p. Tř. Starosta Hudčic zase za velkou prioritu považuje pořízení územního plánu. V obci Koupě je prioritou vyřešení nevyhovující kvality Internetizace. Obec Vranovice leží na frekventované silnici první třídy I/18. Pro větší bezpečnost chodců tedy usiluje o vybudování chodníku.

Graf 3 zjednodušenou formou shrnuje výstupy této kapitoly. Infrastruktura a bydlení stojí v popředí zájmu vesnic modelového území, rozvoji lidského a sociálního kapitálu (ve venkovském duchu) je již věnováno pozornosti méně a omezení polohových nevýhod či zvýšení podnikatelské aktivity se mezi priority obcí řadit nemůže.

Graf 3 Souhrnné zhodnocení priorit vedení venkovských obcí modelového území v roce 2008

Poznámka: míra priorit= převrácená hodnota průměrné známky jednotlivých priorit dané skupiny

Zdroj: tabulky 14, 15 a 16 , vlastní výpočty

3.1.4 Svazek obcí mikroregionu Třemšín a jeho přínos jednotlivým venkovským obcím

Do dobrovolných svazků obcí vstupovaly obce často s omezenými cíli ve smyslu dosáhnout s větší pravděpodobností na dotace z ministerských, krajských či snad evropských rozpočtů. V mnoha případech se tato „spolupráce“ již dále nerozvíjela. V případě Svazku obcí mikroregionu Třemšín jsem dospěl k jinému zjištění. Nezajímal jsem se pouze o úspěšnost či neúspěšnost v získávání dotací na společné projekty, ale především na zjištění, ve kterých projektech členské obce skutečně spojují své síly a kde jsou ještě rezervy této spolupráce. Pro posouzení přínosu mikroregionu jsem zvolil formu obdobnou jako u priorit či problémů, kdy navrhovaným položkám (viz příloha) přiřazovali dotazovaní význam podle svého uvážení. Znamku 1 udělovali za velký přínos, 2 za přínos menší a 3 znamenala, že v dané činnosti či oblasti nevidí pro svou obec žádný přínos plynoucí z členství v mikroregionu Třemšín.

Vyhodnocení této části rozhovoru je až překvapivě stručné a jednoznačné. Mikroregion Třemšín nemá pro členské venkovské obce podle názoru jejich starostů žádný přínos v následujících oblastech:

- opravy sakrálních objektů
- údržba a vybavení veřejných prostorů

- opravy komunikací
- rozvoj bydlení
- zvýšení podnikatelské aktivity
- tvorba pracovních míst.

Pouze jeden z deseti dotazovaných vnímá alespoň menší přínos mikroregionu v oblasti zkvalitnění prostoru pro trávení volného času (s odkazem na prostředky získané na tzv. revitalizaci). Shodnou průměrnou známku 2,70 získalo budování infrastruktury a podpora spolkové činnosti. V prvním případě oba starostové ocenili pomoc prostřednictvím rady zkušenějších kolegů (především starosty Rožmitálu p. Tř.), ve druhém pak šlo o užší spolupráci spolků jednotlivých obcí na bázi pořádání vzájemných soutěží (sbory dobrovolných hasičů). Vzdělávání, ale především informovanost se podle mínění starostů díky mikroregionu celkem výrazně zlepšila (průměrné hodnocení 2,10). Starosta jedné z malých obcí však odmítá tento přínos využívat, když mikroregion považuje za sluhu svému centru Rožmitálu p. Tř. (snad ještě přesněji politické kariéře jeho starosty). 70 % dotázaných přiznává velký přínos mikroregionu pro propagaci svých obcí, zbylí tři starostové pak za přínos menší. Konkrétními činy v této oblasti je vydání informačních brožur o obcích mikroregionu Třemšín s fotografiemi a informacemi o každé z nich, pohledové mapy mikroregionu a v neposlední řadě koordinované spravování webových stran jednotlivých obcí vedle stránek samotného mikroregionu. O něco nižší hodnocení přínosu (průměrná známka 1,80) si vysloužil rozvoj cestovního ruchu, který jistě úzce souvisí se společnou propagací mikroregionu. Z dotací získal mikroregion prostředky na vybudování cyklostezek, tedy především se jednalo o jejich vyznačení po existujících cestách a silnicích a vybavení nástěnnými topografickými mapami území včetně velkého formátu pohledové mapy mikroregionu Třemšín.

Často se mikroregionální spolupráce spojuje s realizací nákladných projektů, na které by obce jednotlivě nedosáhly (např. budování kanalizace). V případě mikroregionu Třemšín k takové spolupráci nedošlo. Především v obcích spadajících pod správu POÚ Rožmitál pod Třemšínem by takový společný projekt připadal v úvahu (vzhledem k příznivé situaci reliéfu nakloněného ze tří světových stran k jádru oblasti – Rožmitálu p. Tř.), ale ani starosta jediného města mikroregionu nebyl schopen vysvětlit, proč se tento projekt nerealizuje. Připomínám, že budování kanalizace stojí přitom pro obce bez tohoto vybavení mezi prvořadými prioritami. Místostarosta Hvožd'an ale naznačil ještě

další úspěch mikroregionu, pro který jsem neměl příslušnou „kolonku“. Při řešení svazu směsného i tříděného komunálního odpadu dosáhly obce vyjednáváním výhodnějších finančních podmínek u vítězné firmy, než kdyby jednala každá sama za sebe.

3.1.5 Klíčové osobnosti, aktivita občanů a spolková činnost

Cílem následující skupiny otázek bylo zjistit, nakolik jsou obyvatelé obcí činorodí, ochotní (nezištně) pomáhat vedení obce, v jaké míře se účastní spolkového života a nakonec koho dotazovaní starostové obcí považují za klíčové osobnosti obce. V literatuře týkající se rozvojem venkova se pojem „klíčové osobnosti“ vyskytuje velmi často (a odůvodněně). Kdo jimi jsou podle názoru starostů obcí modelového území? Tabulka 17 podává jejich souhrnný přehled.

Tabulka 17 Klíčové osobnosti v modelovém území podle názoru starostů obcí v roce 2008

Klíčové osobnosti obce	četnost odpovědi
zastupitelstvo (jako celek nebo jen někteří členové)	2
místostarosta/ka	2
podnikatel	4
předsedové a další přední osobnosti spolků	5
ředitel/ka, učitel/ka MŠ nebo ZŠ	3
členové obecního úřadu	1
bez odpovědi	1

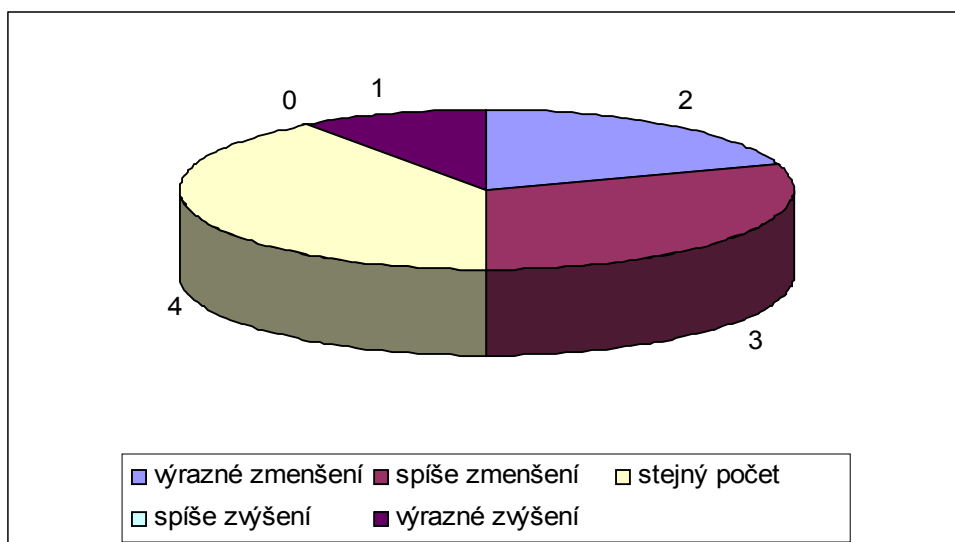
Poznámka: součet osobností nedává 10, protože někteří starostové uvedli více možností

Zdroj: vlastní šetření

Je třeba zmínit, že se zodpovězením této otázky měla většina starostů potíže. Přibližně 50 % z nich jmenovalo pouze jednu osobu nebo skupinu osob (např. zastupitelstvo). V jiných obcích naopak starostové jmenovali osob více, a to z různých sfér činností (podnikatelé, významní členové spolků). V obou obcích, v nichž se nachází základní škola, pak starosta za klíčovou osobnost považuje ředitele/ku či učitele/ku, v jedné obci je tomu i v případě učitelky z mateřské školy. Rozhodně se nedá považovat za pozitivní, že některé členy zastupitelstva či zastupitelstvo jako celek uvedli pouze čtyři starostové. Výraznějšími osobnostmi jsou častěji významné osobnosti spolků, kteří se starostou často spolupracují. Jmenování podnikatelů koresponduje s vyšší mírou podnikatelské aktivity v obci (vůbec nějakou).

Zodpovězením otázky č. 10 (viz příloha) jsem zjistil, jaká je ochota obyvatel obce pomáhat v občasných činnostech prospěšných pro obec jako celek (tzv. brigády). Výsledek předkládá graf č. .

Graf 4 Změna počtu obyvatel ochotných pomáhat ve venkovských obcích modelového území v roce 2008

Zdroj: vlastní šetření

Výsledek je poměrně smutný, pouze jeden starosta (Sedlice) se může „pochlubit“ zvýšením počtu lidí ochotných pomáhat, a to přímo výrazně. Tento ve srovnání s ostatními obcemi překvapivý stav lze zřejmě přičíst osobnosti a charismatu starosty samotného, případně jeho blízkých spolupracovníků.

Pouze v jedné obci modelového území (Nepomuk) nenajdeme jediný činný spolek. Starosta sice zmínil „komunisty“ (a za svým vyjádřením si stál), přesto bych skupinu osob spojených politickou orientací nepovažoval za spolek. Pro kvantitativní zhodnocení spolků jsem zvolil ukazatel „efektivita spolkové činnosti“, který kombinuje počet obyvatel v nich zapojených vztažený na sto obyvatel s „koeficientem spolkovosti“. V modelovém území sahá tradice sborů dobrovolných hasičů (SDH) až do 19. století, je tedy velmi silná a jistou setrvačností zajišťuje kontinuitu této činnosti. Předpokládám, že prosazení se jiného spolku po boku této silné tradice a obliby mezi mladými (např. oproti vyhranějším aktivitám jako je myslivost, chovatelství či rybářství) stojí značné úsilí. SDH tedy připisují koeficient 1, sportovním spolkům (tělovýchovné jednoty) koef. 2 a všem ostatním koef. 3. Výsledek tohoto zhodnocení přináší tabulka 18.

Tabulka 18 Spolková činnost ve venkovských obcích modelového území v roce 2008

Obec	Spolky a neformální sdružení občanů					Počet aktivních na 100 obyvatel obce	Efektivita spolkové činnosti
	Sbor dobrovolných hasičů	Myslivci	Rybáři	Sportovní oddíl	Jiný		
Bezděkov pod Třemšínem	ano (90)	ano (10)	ne	ne	ne	66	79
Hudčice	ano (30)	ano (30)	ano (20)	ne	ne	35	78
Hvoždany	ano (200)	ano (25)	ne	fotbal (30)	Spolek Beneše z Blíživ (20)	35	51
Koupě	ano (32)	ne	ne	ne	ne	21	21
Nepomuk	ne	ne	ne	ne	"KSČM"	0	0
Sedlice	ano (63)	ano (22)	ne	Tělovýchovná jednota (108)	Spolek pro obnovu tradic (28)	101	196
Věšín	ano (160)	ano (15)	ne	Spartak (100)	ne	43	80
Volenice	ano (220)	ano (35)	ano	ne	Svaz žen (15)	68	99
Vranovice	ano (40)	ano (6)	ne	ne	ne	17	21
Vševily	ano (20)	ne	ne	ne	ne	18	18

Poznámka: Počet aktivních na 100 obyv. může dosahovat vyšších hodnot než 100, pokud jsou někteří obyvatelé zapojeni ve více spolcích

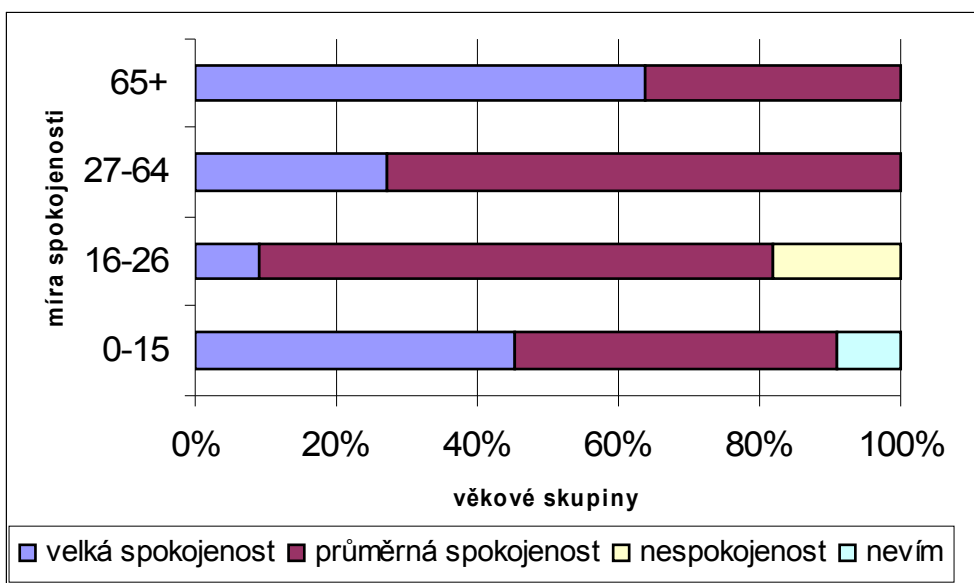
Zdroj: vlastní šetření

Zapojení obyvatel do spolkové činnosti se ukázalo být velmi rozdílné. Pomyslným vítězem se stala obec Sedlice, kde počet aktivních na 100 obyvatel dosáhl 101, vezmeme-li tedy v úvahu, že někteří občané ve spolcích určitě zapojeni nejsou (malé děti), pak musí existovat dostatek těch, kteří jsou aktivní ve více spolcích. Tato skutečnost nepochybně souvisí s výše zmíněnou ochotou obyvatel obce pomáhat starostovi. U ostatních obcí však shodu mezi ochotou pomáhat a zapojením obyvatel do spolkové činnosti konstatovat nelze.

3.1.6 Spokojenost obyvatel

Starostové byli podle otázky č. 16 vyzváni, aby se pokusili zhodnotit spokojenost svých občanů s tím, že žijí právě v jejich obci. Činili tak podle věkových skupin 0—15, 16—26, 27—64 a 65+. Tento úkol ve většině případů komentovali slovy: „Komu se tu nelíbilo, ten odešel, a kdo zůstal, tak je tu asi spokojený.“ To je samozřejmě logická poznámka, i když přeci jen se nakonec spokojenost podle jejich odpovědí trochu rozvrstvila (viz graf 5).

Graf 5 Spokojenost obyvatel venkovských obcí modelového území v roce 2008

Zdroj: vlastní šetření

Nejspokojenější skupinou jsou v modelovém území důchodci. Děti jsou podle dotazovaných v průměru také poměrně spokojené, zato mezi studenty a čerstvými absolventy středních či vysokých škol se setkáváme s odpovědí „nespokojenost“. V případě dvou obcí tento výsledek koreluje s místní nízkou aktivitou spolků (měřenou ať počtem zapojených, nebo ukazatelem „spolkovosti“), v případě obce Volenice se toto konstatovat nedá (zde bych tušil souvislost s problematickým bydlením a chudou nabídkou pracovních míst mimo sektor zemědělství). V souhrnu se přesto modelové území jeví jako prostor spokojeného obyvatelstva. Ke stejnému výsledku dospěl v dotazníkovém šetření mezi obyvateli částečně se překrývajícího území s mým modelovým územím také Jančák (Jančák 2001). Ze subjektivního a psychologického pohledu se jistě jedná o pozitivní jev, určitá „zdravá“ míra nespokojenosti ovšem může ve svém výsledku vést k nastartování nové orientace venkova. Nutnou podmínkou je, aby tito nespokojení neodcházeli, ale vzali aktivitu „do svých rukou“ a změnili tak obraz, který se jim nelíbí. Ze svého subjektivního pohledu při šetření v modelovém území bych se odvážil odhadnout, že v tomto duchu do jisté míry fungují obce Sedlice a Bezděkov p. Tř., v nichž je dnes také míra spokojenosti obyvatel nejvyšší a starostové těchto obcí s rozhodností odpovídali, že odliv mladých lidí není jejich problémem.

3.1.7 Úspěšnost venkovských obcí v získávání dotací a jejich zaměření

Podle provedeného šetření se ukázalo, že obce byly v posledních letech poměrně úspěšné v získávání dotací z národních zdrojů. Toto zjištění mě překvapilo, očekával jsem, že v území vnitřní periferie tomu tak nebude. Vysvětlení lze nalézt v působení Svazku obcí mikroregionu Třemšín. Mnozí starostové totiž zmiňovali metodickou a informační pomoc kolegů v rámci svazku obcí, nejvíce pak starostu města Rožmitálu p. Tř. Není také výjimkou, že obce využijí pro přípravu žádosti o dotace se všemi potřebnými náležitostmi služeb specializovaných firem, čímž se jejich naděje na získání dotace výrazně zvyšuje, jak ukazuje zkušenost. I v tomto případě funguje mezi obcemi vzájemná pomoc doporučením na jednotlivé firmy z tohoto oboru. Tuto skutečnost považují za další pozitivní jev vyskytující se v modelovém území.

Co se týče dotačních titulů, z nichž bylo žádáno o podporu, v největší míře šlo o oblast výstavby či modernizace infrastruktury. S velkým odstupem v objemu prostředků pak obce s pomocí dotací realizovaly opravy obecních budov, modernizovaly hřiště, vysazovaly zeleň, odstraňovaly škody vzniklé povodní v roce 2002, stavěly chráněné byty a další.

3.1.8 Internet

Již jsem zmiňoval, že internetizace obcí modelového území byla společným počinem mikroregionu Třemšín. Podle očekávání jeho přínos uznávají všichni starostové, dva z nich však osobně toto médium nevyužívají (vzhledem k věku příp. se zdůvodněním, že je to „požírač času“), v obci Koupě aktuálně řeší kvalitnější připojení (viz výše). V obcích, které se jeví v souvislosti se svým vedením jako progresivnější, je pak internet využíván bohatě, starostové využívají jeho komunikační možnosti jak mezi sebou, tak s úřady státní správy. Obce Vranovice a Sedlice se navíc pustili do digitalizace pozemkových map a urovnání jejich údajů se skutečným stavem v terénu s tím, že výstup této práce bude posléze na síti dostupný. Můžeme tedy shrnout, že internet se stal již samozřejmou součástí života obcí modelového území i jejich samospráv. Na přímý dotaz po souvislosti mezi internetizací a rozvojem obcí (Reinöhlová 2001) ovšem starostové souhlasnou odpověď nepodávali. Podle mého názoru je například prezentace firem na internetu spíše nutností než bonusem, může tedy maximálně zmírňovat proces periferizace. S příslušným vzděláním (lidským

kapitálem) se ale přesto může stát rozvojovým impulsem (v případě aktivit typu internetových obchodů, překladatelství apod.).

Obec Hvoždany je po Rožmitálu p. Tř. jedinou obcí, která zřídila Czech POINT. Webové stránky Ministerstva vnitra vysvětlují, o co se jedná: „Český Podací Ověřovací Informační Národní Terminál, tedy Czech POINT je projektem, který by měl zredukovat přílišnou byrokracii ve vztahu občan – veřejná správa. V současnosti musí občan navštívit několik úřadů k vyřízení jednoho problému. Czech POINT bude sloužit jako asistované místo výkonu veřejné správy, umožňující komunikaci se státem prostřednictvím jednoho místa tak, aby „obíhala data ne občan“ (Ministerstvo vnitra, <http://www.czechpoint.cz/web/?q=node/22>). Tento počín je jistě dobrým příkladem služby občanům a pro Hvoždany a okolí znamená určité zmenšení nevýhod plynoucích z odlehle polohy venkova vůči městům.

3.1.9 Rekreatanti ve venkovských obcích modelového území

K životu venkovských obcí v periferních oblastech neodmyslitelně patří rekreatanti, především chalupáři. Vzhledem k poměrně malé vzdálenosti od Prahy je naprostá většina těchto rekreatantů Pražany. Pro místní obyvatele jsou tak všichni rekreatanti prostě „Pražáci“. Asi třetina dotazovaných nedokázala najít na otázky č. 12 a 13 žádnou odpověď. Svědčí to o výše zmíněné indiferentnosti vzájemného vztahu chalupářů a trvale bydlících obyvatel. Ostatní starostové pak za přínos rekreatantů označovali péči o domy, údržbu zahrad, v několika případech i ochotu pomáhat při brigádách. Dále bylo zmiňováno oživení obce o víkendech či v letním období, útrata Pražáků v hospodě nebo obchodě (v menší míře). Nespokojenost naopak vyjadřovali s chováním rekreatantů v nakládání s odpady (neplatí za popelnici, odpad údajně vozí do Prahy, reálně ho ale nechávají ve vsi v koších nebo v pytlích u kontejnerů apod.). Dalším nevyřešeným bodem podílení se na službách poskytovaných obcí je např. veřejné osvětlení či údržba místních komunikací. Zazněla nejménou i odpověď, že rekreatanti působí určitý „rozruch“ svým postojem nadřazenosti nad místními obyvateli (i na obecním úřadě). Celkově lze hodnotit přínos rekreatantů za spíše mírně pozitivní, v jednotlivostech pak ambivalentní.

3.1.10 Pohled do budoucnosti

Poslední 17. otázka rozhovoru byla formulována velmi jednoduše (Prosím, představte mi svou obec v roce 2030), odpovědět na ni však nebylo pro dotazované nijak snadné. Žádal jsem je o pokud možno realistický odhad, přesto (a není to vadou) se do některých odpovědí promítala spíše přání starostů. Starostové všech obcí jsou dlouhodobými obyvateli svých obcí, znají tedy místní historii i současnost velmi dobře. Soudím tedy, že jejich vyjádření je velmi kvalifikované a dozvíme se z něj, kam by se mohl ubírat rozvoj obcí modelového území. Dovolím si jít ještě dále, když z odpovědí budu vyvozovat, co konkrétně považují dotazovaní za rozvoj venkovských obcí (předpokládám, že všichni si přejí, aby se jejich obec rozvíjela). V souhrnném podání naznačuje výsledky této ankety následující tabulka 19.

Tabulka 19 Obce modelového území v roce 2030 podle představ jejich starostů

Obec	Představa obce v roce 2030
Bezděkov pod Třemšínem	nárůst počtu obyvatel o přibl. 50, fungující hospoda a kulturní dům — prostor pro schůze, rozvoj podnikání v sektoru služeb, určitá forma pečovatelské služby
Hudčice	veškeré služby budou placené (lidé považují za dostatečné, že odvádí daně...)
Hvožd'any	původní obyvatelstvo zestárlo a dožívá, většina domů v péči rekreatantů z Prahy
Koupě	stejný stav jako dnes
Nepomuk	"Třeba tu bude americká základna."
Sedlice	obec se stane místní částí Rožmitálu, kompletní vodovod a kanalizace s ČOV, růst počtu obyvatel
Věšín	vybudovaná kanalizace a vodovod, kvalitní povrch místních komunikací, zůstane ZŠ, lidé budou mít větší zájem o dění v obci
Volenice	vzkvétající obec (pokud budou peníze)
Vranovice	postaveny nové domy, přírůstek obyvatel
Vševily	nové rodinné domy, kulturní zařízení, ČOV, sloučení s Rožmitálem pod Tř.

Zdroj: vlastní šetření

V odpovědích se pod pojmem rozvoj (budoucí vývoj) skrývá několik rovin. Nijak konkrétní představu nemají starostové obcí Nepomuk a Volenice. Obec Nepomuk bude v případě uskutečnění výstavby americké radarové základny v Brdech k tomuto zařízení nejbližší, dá se tedy předpokládat určitý dopad na tuto obec. Konkrétnější představu dopadu této situace jsem se však nedozvěděl. Starosta obce Volenice i na jiném místě rozhovoru zdůrazňoval finanční obtíže venkovských obcí, což se promítlo i do jeho vize budoucnosti. Výrokem „když budou peníze...“ je v jeho případě myšleno: když nám stát (či kraj) peníze zajistí. Není pochyb o tom, že hospodařit s omezeným objemem

prostředků není pro menší obce lehké, přesto je z této výpovědi cítit určitá rezignovanost vůči vyšší politice, kterou nedokážeme ovlivnit. Negativně posuzuje budoucí vývoj místostarosta obce Hvoždany. Jeho odpověď měla jistě nádech nadsázky, přesto podtrhuje celkový obraz obce ležící v „perifernějším pásu“ jihu modelového území. Pozoruhodná je odpověď starosty Hudčic. Dokumentuje obecně platný posun v přístupu obyvatel venkova k péči o obec. Ochota pomáhat ve svém volném čase, případně propůjčit materiální vybavení na společné akce (brigády) stále klesá. Tuto změnu jistě nelze přičítat pouze nějakému „zhoršení lidských kvalit a charakteru“, ale také změně pracovního nasazení a vytížení v dnešní době. Typický ekonomicky aktivní obyvatel venkovské obce se brzy ráno vydá na cestu do cca 15—20 km vzdáleného místa vykonávání povolání. Po pracovním dni ho čeká drobné „vyřizování“ (ve městě), a tak se domů vrací již v pozdějších odpoledních hodinách. Než si doma trochu odpočine, nastane večer, kdy už není prostor pro nějaké „pomáhání obcí“. Ve vzrůstajícím čase stráveným dojížděním za prací nebo do škol a ve větším pracovním vytížení dnešní doby obecně vidím jednu z příčin, proč lidé více očekávají, že komunální služby budou fungovat bezvadně.

Pro některé obce bude úspěchem zachování dnešního stavu. Je to případ v rámci modelového území relativně nejperifernější obce Koupě. Starostové ostatních obcí (Bezděkov p. Tř., Sedlice, Věšín, Vranovice a Vševely) předpovídají pozitivní budoucí vývoj. Jejich obce populačně porostou, budou dostatečně vybaveny vodovody a kanalizací s napojením na ČOV. Jednotlivě pak zmiňují změnu přístupu obyvatel k dění v obci, udržení základní školy (Věšín), výstavbu kulturního zařízení (Vševely), případně sloučení s jádrem oblasti Rožmitálem p. Tř. (Sedlice, Vševely). Ani v jednom případě nebylo toto vysloveno s povzdechem, spíše s vědomím výhodnosti integrace venkovských obcí.

3.2 Vyhodnocení rozhovoru se starostou města Rožmitálu pod Třemšínem

3.2.1 Profil obce

Město Rožmitál p. Tř. má v modelovém území díky své poloze, historickému vývoji a z toho plynoucí dnešní populační velikosti specifické postavení. Předpokládám, že ve srovnání s venkovskými obcemi se potýká s jinými problémy, nebo že jsou alespoň

jiné závažnosti. Dále jsem očekával, že rozdílné budou také priority a především úloha ve Svazku obcí mikroregionu Třemšín společně se zpětným vnímáním přínosu tohoto mikroregionu pro obec. Některé předpoklady se potvrdily, jiné však nikoliv.

Občanská vybavenost

Seznam občanské vybavenosti čtyřtisícového města by byl samozřejmě velmi dlouhý, nepovažuji ale za podstatné pro tuto práci jej zde uvádět. Podívejme se pouze na určité oblasti s uvedením, co naopak starostovi města „chybí“. Ten by rád vybudoval „odpovídající“ koupaliště, neboť do této doby obyvatelé využívají ke koupání nádrže, která snad ani jako koupaliště není koulaudována. V Rožmitále také dnes nenajdeme umělé kluziště. Kulturní život pozvedá a organizuje Kulturní klub, který zajišťuje provoz městského muzea, galerie a kina. Od roku 2006 funguje Centrum celoživotního vzdělávání s knihovnou manželů Tomanových, které je zároveň místem Czech POINT a vedle přístupu k internetu, tiskovým službám a dalšího nabízí též zajištění kurzů různého typu. Významnou institucí vychovávající ke kulturnímu životu je Základní umělecká škola J. J. Ryby, která zajišťuje výuku dokonce v území dalece přesahující správní obvod POÚ Rožmitál p. Tř.

V Rožmitále p. Tř. se nenachází žádná střední škola, nejbližší nabídka je v Březnici (SOŠ zemědělská) a v 17 km vzdálené Příbrami. Starosta města ale vnímá nedostatek u kapacity mateřské školy, kterou by rád rozšířil.

Maloobchodní síť je poměrně pestrá, ze supermarketů zde najdeme prodejnu Spar a Norma. Pohostinství je taktéž zastoupeno větším počtem podniků, stravování nabízí veřejnosti i školní jídelna.

V Rožmitálu p. Tř. se nachází dva kostely spravované jedním farním úřadem. Kostel povýšení Sv. Kříže ve Starém Rožmitále je zároveň vyhledávanou turistickou atrakcí v souvislosti se zdejším působením kantora a skladatele J. J. Ryby, který je taktéž na místním hřbitově pochován. Rožmitálský renesanční zámek prozatím veřejnosti neslouží, nejasnosti okolo jeho spravování brzdí jeho žádoucí rekonstrukci a využití.

Ve městě slouží domov důchodců, podle mého odhadu vybudovaný nejméně před 30 lety.

Zaměstnavatelé a podnikatelská aktivita

V současné době působí ve městě dva významní zaměstnavatelé zaměstnávající každý více jak 100 pracujících. Firma Kemmler electronics se zaměřuje na výrobu

elektronických součástí a příbramská firma Ravak zde má svou pobočku s výrobou zařízení koupelen. Použiju-li stejný ukazatel jako u venkovských obcí (viz tabulka 5), vychází podíl zaměstnaných ve dvou největších podnicích na 100 obyvatel města na 6,5. Tento podíl je tedy ve srovnání s venkovem modelového území nadprůměrný.

V oblasti řemeslné výroby najdeme v Rožmitále p. Tř. více firem v odvětvích s dlouhou tradicí v tomto městě, a to v kovoobrábění a truhlářských pracích. Častou službou jsou autoopravny.

Rozvojové dokumenty, schůze obecního zastupitelstva a rozpočet města

Rožmitál pod Třemšínem samozřejmě usměrňuje svůj rozvoj v souladu s vypracovaným územním plánem. Trochu překvapivé je zjištění, že zastupitelstvo se společně schází pouze 6—7krát za rok. Výše prostředků v rozpočtu města je podle slov starosty velmi proměnlivá, letos činí 70 milionů Kč, starosta ale pamatuje rok, kdy se jednalo o 160 milionů. Pro porovnání s venkovskými obcemi zvolím letošní výši, pak vychází podíl na 1 obyvatele přes 16 000 Kč (více pouze Vševidy téměř 19 a půl tisíce Kč), nesrovnatelně vyšší částka (cca 13 200 Kč) připadá v přepočtu na 1 ha rozlohy obce (srovnej s tabulkou 9). Na druhou stranu intenzita investic je ve městě logicky mnohem vyšší Rožmitál p. Tř. jako mikroregionální jádro slouží nejen svým občanům.

Osobní údaje starosty

Starosta Rožmitálu p. Tř. má ukončené vysokoškolské studium, ve funkci působí od roku 1998 a vykonává ji jako uvolněný. Jeho desetileté zkušenosti s vedením města ještě rozšiřují bohaté kontakty na „vyšších místech“, ostatní starostové mikroregionu se zmiňovali o různých ministerstvech a dalších úřadech státní správy.

3.2.2 Problémy Rožmitálu pod Třemšínem

Opět se zaměříme na problémy, v nichž se město liší od venkova. Nakládání s odpadní vodou není problémem v úzce vymezeném prostoru města, za velký problém jej však starosta považuje ve vzdálenějších místních částech venkovského typu. Jako jediný také považuje za vážný problém nedostatek pracovních míst ve městě. To je zjištění překvapivé, očekával bych je spíše u venkovských starostů. Zřejmě tato odpověď koresponduje s omezením pracovní nabídky transformací zdejších podniků v porevolučním období. Rožmitál p. Tř. patří mezi zadlužené obce, podle starosty nejde

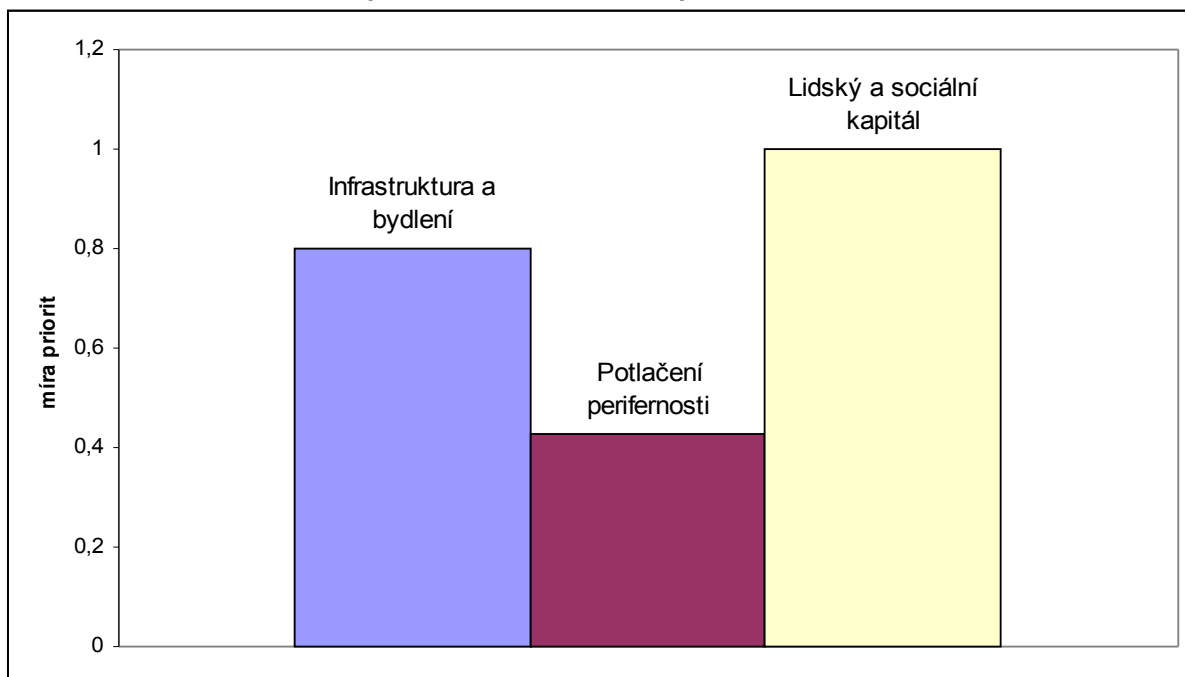
o vážný problém. Přál by si také lepší dostupnost lékařských služeb (a to se v Rožmitále p. Tř. nachází zdravotní středisko!), zrušením lékařské pohotovosti v blízké Březnici tak vidí záležitost za mírně problematickou. Podobně jako v mnoha venkovských obcích mikroregionu vnímá situaci v bydlení za velmi problematickou jak z hlediska kvantity, tak kvality existujícího bytového fondu.

3.2.3 Priority vedení Rožmitálu pod Třemšínem

Oproti venkovským obcím modelového území starosta města nepovažuje za prioritu pouze jednu z nabízených možností, sice zlepšení dopravního spojení s okolím. Poloha města na křižovatce silnic první třídy samozřejmě usnadňuje její spojení i se vzdálenějším okolím (Plzeň, Praha, Tábor, Písek). Významnou prioritou je dobudování kanalizace ve městě a napojení dalších místních částí a také rozšiřování plynofikace (přednostně k novým stavebním pozemkům). Rozvoj bydlení stojí taktéž v popředí zájmu, mimo obvyklé formy také ve specifické podobě výstavby bytů s pečovatelskou službou (na ty je snazší získat dotace). Město se dále pečlivě věnuje pořádání veřejných slavností (např. Příjezd královny Johany, pořady pro seniory, koncerty ZUŠ a další). Starosta města si také uvědomuje potřebu vzdělávání občanů v samosprávě, které nabádá ke studiu na vysokých školách. Považuje to dokonce za prvořadou prioritu. Další z významných priorit města je vybudovat v součinnosti s mikroregionem Třemšín rozhlednu na vrchu Třemšíně (827 m), a tím dále zvýšit atraktivitu oblasti pro cestovní ruch. Dalším činem s podobným cílem je plán vybudování Podbrdského muzea v areálu rožmitálského „brownfield“, vybaveného moderními technologiemi v oboru a soustředícího dosavadní expozice městského muzea, Muzea automobilů a Galerie. Významný díl expozice by pak byl věnován osobě významného rodáka Jana Jakuba Ryby. Jako jediná obec mikroregionu uvažuje Rožmitál p. Tř. o navázání partnerství v zahraničí, zatím je ale velkou překážkou jazyková nevybavenost na jeho straně.

Zajímavé srovnání přinese vypracování obdobného grafu jako v případě venkovských obcí (graf 3).

Graf 6 Souhrnné zhodnocení priorit vedení Rožmitálu p. Tř. v roce 2008

Zdroj: vlastní šetření

Ze srovnání vyplývá, že ve městě je oblastem infrastruktury a bydlení a lidskému a sociálnímu kapitálu věnováno více pozornosti (hodnoty míry priority). Zároveň se situace v Rožmitále p. Tř. liší také tím, že lidskému a sociálnímu kapitálu je věnována větší pozornost než infrastruktuře a bydlení (které stály ve venkovských obcích na prvním místě). Tento výsledek přesto určitě není pouze důsledkem rozdílné vůle starostů venkovských a městských, spíše souvisí s možnostmi zajištění jednotlivých aktivit (od prostoru přes organizátory až po finanční únosnost dané akce).

3.2.4 Svazek obcí mikroregionu Třemšín a jeho přínos Rožmitálu pod Třemšínem

Podobně jako starostové venkovských obcí hodnotí celkový přínos členství v mikroregionu starosta Rožmitálu p. Tř. za mírný. Jako jeden z důsledků vnímá zvýšení podnikatelské aktivity (oproti venkovu). Se svými kolegy se shoduje v hodnocení přínosu pro rozvoj cestovního ruchu a propagace obce. Největší efekt spolupráce vidí v informování starostů venkovských obcí. Poznává však, že funkčnost svazku „leží na bedrech“ aktivní osoby, která se pro tuto službu obětuje (tou osobou je on sám). Na otázku, co brzdí spolupráci v rámci svazku obcí, uvádí dva faktory. Jedním z nich je reliéf (oddělenost jižní části mikroregionu hřebenem Třemšína) a druhým pak

rozhodování zastupitelstev obcí navzdory shodě starostů. Zde tedy naráží na úhelný kámen spolupráce obcí, kdy na jedné straně záleží jistě na osobních kvalitách starostů jako prostředníků mezi „svými“ (zastupitelstvo) a „společnými“ (starostové ostatních obcí), na druhé straně mohou neshody vyplývat i z rozdílné politické orientace jednotlivých aktérů (případně ještě osobní náklonnost či zášť apod.). Na úrovni mikroregionálního soužití tedy starostové obcí zažívají skutečné politické prostředí.

3.2.5 Klíčové osobnosti, aktivita občanů a spolková činnost

Starosta Rožmitálu p. Tř. považuje za klíčové osobnosti města ředitele škol a předsedy spolků. Dokládá to opět důraz na společenský rozměr života města, který je v popředí zájmu jeho současného vedení. Podle názoru starosty pak počet občanů ochotných zapojit se do dění města se spíše zmenšil (tedy shodná odpověď s průměrem za vesnice). Situaci se zapojením obyvatel do spolkové činnosti ukazuje tabulka 20.

Tabulka 20 Spolková činnost v Rožmitále pod Třemšínem v roce 2008

Obec	Spolky a neformální sdružení občanů					Počet aktivních na 100 obyvatel obce	Efektivita spolkové činnosti
	Sbor dobrovolných hasičů	Myslivci	Rybáři	Sportovní oddíl	Jiný		
Rožmitál pod Třemšínem	ano (50)	ano (30)	ano (300)	Spartak (600), Auto-moto klub Zálány	Svaz postižených civilizačními chorobami (400), Chovatelé (20), Svaz ochránců přírody (20), Červený kříž	35	86

Zdroj: vlastní šetření

Počet aktivních je ve srovnání s venkovem spíše podprůměrný, díky větší pestrosti spolků však v ukazateli efektivita spolkové činnosti dosahuje již průměrné hodnoty. Implicitně tento výsledek ukazuje na význam spolků na venkově, kde pestrost nabídky volnočasových aktivit je přirozeně nižší.

3.2.6 Spokojenost obyvatel

Obdobně jako tomu bylo u venkovských obcí, i v Rožmitále p. Tř. jsou starostou označeny za velmi spokojené nejmladší a nejstarší věkové kategorie. Studentům k větší spokojenosti podle jeho slov chybí ve městě střední škola, ekonomicky aktivním pak širší nabídka bydlení.

3.2.7 Dotace

Podle očekávání je město Rožmitál p. Tř. úspěšné v žádání o dotace. Co se týče skladby dotací podle zaměření však nelze konstatovat zásadní odlišnost od venkovských obcí, rozdíl je pouze v objemu financí poskytnutých z fondů určených na rozdělování dotací. V blízké budoucnosti bude město čerpat dotaci na dokanalizování města, ale také na výstavbu Podbrdského muzea v podobné výši (65—70 milionů Kč). Jako klíčová obec mikroregionu Třemšín pak také žádá o dotaci na výstavbu rozhledny na Třemšíně. Dokládá to skutečnost, že rozvoj cestovního ruchu tedy evidentně stojí velmi vysoko v žebříčku priorit, jak již bylo uvedeno výše.

3.2.8 Internet

Rožmitál p. Tř. je druhou obcí, která obyvatelům nabízí služby Czech POINT. Starosta v tom vidí velké pozitivum pro svoje občany, jinak hodnotí internetizaci jako nutnost dnešní doby.

3.2.9 Rekreatanti v Rožmitále pod Třemšínem

Rožmitál p. Tř. je v mnohem větší míře než venkovské obce navštěvován pasantními návštěvníky. Proto může starosta města jmenovat jejich přínos v „úrovni jejich kupní síly a z ní plynoucí útraty v místních restauracích či obchodech“. Problémy podle něj rekreatanti žádné neznamenaají, pokud se „chovají slušně“.

3.2.10 Pohled do budoucnosti

Představa budoucího vývoje Rožmitálu p. Tř. jasně vyjadřují slova jeho starosty: „Prosperující městečko v Podbrdí s více než 5 000 obyvateli vybavené kulturně i

sportovně“. Překročení hranice 5 000 obyvatel je podle současných pravidel rozdělování financí pro obce přelomová, proto by starosta rád dosáhl na výhodnější koeficient přepočtu obyvatel. Připomeňme, že dva starostové venkovských obcí zmiňovali k roku 2030 možnost sloučení s Rožmitálem p. Tř., můžeme se tedy domnívat, že tato představa bude s větší pravděpodobností naplněna. Rozvoj starosta města vnímá komplexně, kdy pod pojmem prosperita se skrývá rozvoj ekonomický, zároveň ale usiluje o zkvalitnění života města v oblasti kulturní a sportovní.

4 DISKUSE VÝSLEDKŮ

V následující kapitole se budu věnovat stručnému porovnání výsledků vlastního výzkumu s výsledky jiných autorů. Pokusím se diskutovat situaci zjištěnou v modelovém území mikroregionu Třemšín jak s teoretickými pracemi, tak s předchozími výzkumy zaměřenými na periferní oblasti Česka.

Modelové území Třemšín je součástí vyšších územních jednotek hodnocených jako periferních (Musil 1988, Marada 2001). Z výzkumu tohoto území vyplývá jistá shoda se závěry Marady. Podle jeho zjištění v Česku pro periferní oblasti některé často uváděné charakteristiky perifernosti neplatí. Jeho komponentní analýza okresů Česka vycházela z „tvrdých“ dat, na příkladě modelového území Třemšín se prokázalo, že i šetření v terénu s důrazem na kvalitativní údaje přineslo podobné výsledky. Modelové území Třemšín není depopulačním územím, nezaměstnanost se jako jeden z typických problémů periferie neprokázala a ani dostupnost lékařské péče není ve sledovaném území vnímána negativně. Shodně se závěry Marady (2001) můžeme konstatovat, že platí charakteristiky periferie, jako jsou nízká hustota zalidnění (v modelovém území pouze 43 obyv./km²), nižší míra podnikatelské aktivity, menší počet trestných činů a menší vybavenost středními školami (v modelovém území se nevyskytuje žádná, a místní to vnímají jako nedostatek).

V roce 2001 publikoval Jančák výsledky průzkumu vytipovaných periferních území Česka, mezi nimi také modelového území Třemšín. To se neshodovalo s vymezením modelového území studovaného v této diplomové práci, jejich překryv však odpovídá jižní části Svazku obcí mikroregionu Třemšín. Jančák (2001) shrnul šetření v Třemšíně metodou analýzy SWOT, v následující tabulce tedy provedu srovnání jeho výsledků s výsledky šetření v mikroregionu Třemšín.

Tabulka 21 Srovnání vybraného území vnitřní periferie mezi lety 2001 a 2008

	Třemšínsko 2001	Mikroregion Třemšín 2008
Silné stránky	<ul style="list-style-type: none"> relativně kvalitní přírodní potenciál, přírodní hodnoty krajiny (klid na odpočinek, dostatek lesů), spolu s kvalitou životního prostředí má oblast potenciál pro rozvoj některých forem cestovního ruchu kvalita životního prostředí (čistota ovzduší, charakter krajiny) relativně málo konkurenční prostředí pro rozvoj malého a středního podnikání 	<ul style="list-style-type: none"> stále platí stále platí, zvětšení rozlohy pastvin na úkor orné půdy charakter krajiny ještě zhodnocuje stále platí, i když míra podnikatelských aktivit se zřejmě lehce zvýšila
Slabé stránky	<ul style="list-style-type: none"> území leží na rozhraní tří okresů a krajů (Středočeský, Českobudějovický a Plzeňský) a z toho vyplývající periferní poloha — investice, infrastruktura, špatná dostupnost center, úřadů, možnosti zaměstnání nízká vybavenost obcí obslužnou sférou, relativně nízká kvalita nabízených základních služeb (potraviny, restaurace) a z toho vyplývající omezení pro rozvoj cestovního ruchu nízká vybavenost obcí technickou infrastrukturou špatné dopravní spojení, klesající frekvence veřejné autobusové dopravy, špatná kvalita silnic v okrese Plzeň—jih poloha mimo hlavní dopravní tahy (železniční i silniční) 	<ul style="list-style-type: none"> ano, jen Českobudějovický kraj se přejmenoval na Jihočeský a zřízením dvou míst Czech POINT se částečně odstranila polohová nevýhoda vzhledem k dostupnosti úřadů 100% platí pro venkovské obce, jádrová obec Rožmitál p. Tř. nabízí dobrou kvalitu základních služeb neplatí, obce ji v posledních letech s pomocí dotací doplňovaly frekvence veřejné autobusové dopravy se stabilizovala a je místními starosty hodnocena za dostatečnou zůstává, v porovnání vytíženosti silnic I/19 (prochází územím) a I/20 (neprochází územím, spojuje Plzeň přes Blatnou s Pískem, Č. Budějovicemi nebo Tábořem) výrazně vede I/20

Možnosti	<ul style="list-style-type: none"> • potenciál pro rozvoj cestovního ruchu vázaného na přírodní potenciál území (cyklostezky, trasy pro pěší turistiku, podpora podnikatelů v tomto odvětví) • větší participace na rozvojových programech a dotačních titulech státních institucí (např. jednotlivá ministerstva) a fondů • skloubení zemědělské prvovýroby a cestovního ruchu s využitím přírodního potenciálu a charakteru krajiny (agroturistika) • lokalizace sociálních a zdravotnických zařízení (i komerčních) využívajících přírodní potenciál a polohu v relativní blízkosti hlavního města (sanatoria, léčebny, sportovní tréninkové areály, golfové hřiště, agroturistika — koně) 	<ul style="list-style-type: none"> • ano, projekty tohoto druhu již byly z iniciativy mikroregionu realizovány; podpora podnikání je stále možností do budoucna • míra této participace se zvýšila, úspěšnost obcí v získávání dotací je vysoká • stále platí, zatím nebylo realizováno • ano, v obci Hvožd'any dům s pečovatelskou službou; rozsáhlejší projekty tohoto druhu zatím realizovány nebyly
Ohrožení	<ul style="list-style-type: none"> • administrativní roztržičnost, nemožnost získání dotací na rozvoj celého regionu díky neatraktivní poloze na hranici tří krajů • růst nezaměstnanosti, odchod mladých lidí do center, postupné vylidňování • větší izolovanost v důsledku omezení (pro provozovatele) nerentabilní veřejné autobusové dopravy do malých obcí regionu, prohloubení izolace v souvislosti s úpadkem dopravní obslužnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • založením Svazku obcí mikroregionu Třemšín v roce 2001 se dopady administrativní roztržičnosti snížily, získání dotací je dosahováno • v rámci mikroregionu jako celku neplatí ani jedno tvrzení • toto ohrožení trvá, venkov je stále více automobilizovaný a lidé zvyklí nespolehat na veřejnou dopravu

Zdroj: Jančák 2001, vlastní šetření

Z uvedeného srovnání situace v obdobném území (částečně se překrývajícím) mezi obdobími let 2001 a 2008 vyplývá, že se toto území ve více ohledech odklání od typických charakteristik periferních území uváděných ve starší české i světové literatuře. Na tomto zlepšení má svůj podíl jak spolupráce obcí na bázi svazku obcí, tak také celostátní změny v chování obyvatelstva ve smyslu migrace do venkovského prostoru.

Kostić (2004) dospěl ve svém výzkumu středočesko-jihočeského pomezí k závěru, že jižní okraj okresu Příbram je oblastí typické vnitřní periferie. Tento výsledek potvrzuje i šetření v mikroregionu Třemšín, kde obce situované na jih od brdského hřebenu Třemšína skutečně vykazují vysokou míru perifernosti. Určitý obrat v této situaci ovšem

může v blízké budoucnosti způsobit již v tuto dobu poměrně prudký rozvoj podnikatelských aktivit v prostoru nedalekého jihočeského města Blatná, kam se již nyní z Březnicka výrazně orientuje vyjížďka za prací. Svým způsobem by to sociálně-geografickou hranici v území posunulo zpět do situace, kdy tato oblast spadala do správy blatenského okresu. Dalším aspektem zmiňovaným v Kosticově práci je časté sdružování obcí v rámci jednoho okresu navzdory tvrzení místních aktérů, že okresní (a v tomto případě současně krajskou) hranici nepovažují za významnou bariéru. V případě mikroregionu Třemšín se stále projevuje fyzickogeografická hranice (brdský hřeben) jako významná, rozdělující mikroregion na dvě odlišné oblasti, mikroregion Třemšín tedy není ani navzdory složení z obcí jednoho okresu 100% organickým svazkem. Je otázkou, zda by případné zapojení jižních obcí (Březnicko) do jiného svazku obcí s účastí obcí jihočeského Blatenska nepřineslo konstruktivnější a „geograficky přirozenější“ mikroregionální spolupráci.

Perlín (2006) diskutuje tematiku spolupráce obcí v Česku, která se jeví nutností pro zachování rozvoje venkova „postiženého“ rozdrobenou sídelní strukturou a malou průměrnou velikostí obcí. Mikroregion Třemšín je příkladem spolupráce, která neskončila se získáním dotace na nějaký velký projekt (monotematické mikroregiony), ale v čase se rozvíjí a při samotném terénním šetření nebyly zjištěny vážné překážky jeho dalšího fungování. Dalším pozitivním zjištěním je skutečnost, že rozvoj spolupráce mikroregionu probíhá „podle doporučení“ stanovených ve zmíněné studii Perlína (2006). V tomto duchu dochází ve větší míře k rozvoji mikroregionálního centra (Rožmitál pod Třemšínem). Z některých reakcí a komentářů starostů venkovských obcí modelového území se však potvrzuje zjištění Perlína, že politická podpora pro projekty s významem pro celý region, ale realizované např. pouze na území největší obce, je malá. Jeden ze starostů vnímá mikroregion jako „služku“ zájmům Rožmitálu p. Tř. Dále lze konstatovat, že rozvojové projekty se soustřeďují na oblasti vnímané jako klíčové (naproti teoreticky možné rozdrobenosti). V současné době je takovou klíčovou oblastí rozvoj cestovního ruchu. Mikroregion Třemšín je také ukázkou důležitosti existence místní klíčové osobnosti, která dokáže zajistit kontakt se státními úřady, dobře zná politické i úřednické prostředí a dokáže z toho těžit pro rozvoj mikroregionu. Projekty patřící do kategorie označované jako odstraňování zátěže dlouhodobého zanedbávání malých venkovských sídel se realizují na obecní úrovni, v této oblasti se spolupráce obcí neprojevuje (kromě výše zmiňované pomoci radou a přístupem některých k informacím ze státních úřadů). Perlín (2006) předkládá výsledky analýzy mikroregionálních vazeb a

možností spolupráce na příkladu okresu Rakovník (2005). Jeho výsledky jsou citovány v této diplomové práci v kapitole 2.1.3. Porovnání s šetřením provedeným v mikroregionu Třemšín nabízí následující srovnání:

Tabulka 22 Srovnání mikroregionální spolupráce okresu Rakovník a mikroregionu Třemšín

Okres Rakovník (2005)	Mikroregion Třemšín (2008)
<ul style="list-style-type: none"> Mikroregionální spolupráce svazků obcí (10-15 členů) je málo efektivní. 	<ul style="list-style-type: none"> Spolupráce obcí je efektivní.
<ul style="list-style-type: none"> Svazky nemají profesionální aparát a jejich aktivita je závislá na vůdčí osobnosti svazku, zpravidla starostovi největší nebo iniciační obce. 	<ul style="list-style-type: none"> Ano, největší vytížení leží na starostovi Rožmitálu pod Třemšínem.
<ul style="list-style-type: none"> Starosta vůdčí obce je s formou spolupráce spokojen. 	<ul style="list-style-type: none"> Ne tak s formou spolupráce, jako s výsledky společné snahy.
<ul style="list-style-type: none"> Ostatní starostové členských obcí ji hodnotí rozporuplně (je to výhodné hlavně pro vůdčí obec). 	<ul style="list-style-type: none"> Ano, ale ne všichni starostové. O jejich spokojenosti svědčí i to, že uvažují o budoucím sloučení s jádrovou obcí.
<ul style="list-style-type: none"> Cílem svazků je získání dotací pro vlastní obec a nikoliv mikroregionální spolupráce a mikroregionální projekty. 	<ul style="list-style-type: none"> Určitě ne ve 100% míře, realizují se projekty objektivně prospěšné pro všechny obce.
<ul style="list-style-type: none"> Chybí metodická nebo organizační pomoc ze strany krajských úřadů nebo institucí státu. 	<ul style="list-style-type: none"> Formálně ano, díky kontaktům klíčové osobnosti svazku je však tento nedostatek umenšován.
<ul style="list-style-type: none"> Obce oceňují činnost celookresního svazku obcí, který sdružuje většinu obcí okresu. 	<ul style="list-style-type: none"> Nelze srovnávat.
<ul style="list-style-type: none"> Obce zvažují efektivitu vyplacených členských příspěvků do svazku (30 Kč na obyvatele obce a rok) 	<ul style="list-style-type: none"> Přispívá se 10 Kč na obyvatele obce a rok, pouze jeden starosta vyjádřil pochyby nad využitím těchto prostředků.
<ul style="list-style-type: none"> Mikroregiony mají vesměs zpracované strategické dokumenty, ale ve vlastní činnosti je nepoužívají. Starostové vesměs neznají stanovené priority strategického dokumentu. 	<ul style="list-style-type: none"> Podle slov starostů se strategickými dokumenty řídí, v dohledné době budou mít všechny obce zpracovaný územní plán.

Zdroj: Perlín 2006, vlastní šetření

Jednou větou můžeme tedy shrnout, že Svazek obcí mikroregion Třemšín rozkládající se v periferním okrese Příbram (Marada 2001) je v porovnání s mikroregionální spoluprací zjištěnou v dalším periferním okrese Středočeského kraje Rakovníku aktivnější a dosahuje lepších rozvojových výsledků.

Zmapování Česka na úrovni POÚ z hlediska potenciálu pro rozvoj lidského a sociálního kapitálu se věnovali Jančák, Havlíček, Chromý a Marada (2008). Podle jejich šetření se v potenciálu pro rozvoj lidského kapitálu umístily POÚ Rožmitál p. Tř. i Březnice na žebříčku všech POÚ velmi nízko (v dolním kvartilu). Podle výsledků šetření v mikroregionu Třemšín je úroveň vzdělání v oblasti skutečně poměrně nízká, do budoucnosti se ale dá předpovědět zastavení nadprůměrného stárnutí populace, které samo o sobě potenciál rozvoje lidského kapitálu zvyšuje. Potenciál rozvoje sociálního kapitálu je podle zmiňované studie (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008) výrazně rozdílný mezi POÚ Rožmitál p. Tř. (horní kvartil) a POÚ Březnice (dolní kvartil). Při vlastním výzkumu jsem skutečně pocítil rozdíl mezi obcemi spravovanými citovanými POÚ, kdy se starostové Rožmitálska nejednou zmiňovali o angažovanosti dalších osob v obci, což se ve svém důsledku promítá i do počtu osob na kandidátních listinách v případě voleb. Vzorem aktivity občanů za celý mikroregion je obec Sedlice (POÚ Rožmitál p. Tř.), v níž byla aktivizace obyvatel zřejmě ve velké míře nastartována působením současného starosty. Jde tedy o ukázkou, kdy nositelé kvalitního lidského potenciálu pozitivně ovlivní projevy (či vybudování) sociálního kapitálu.

5 ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se věnoval problematice českého venkova, který se zároveň potýká s nepříznivými vlivy vyplývajícími z periferní polohy. Pro hlubší rozbor jsem si zvolil modelové území Třemšín vymezené na základě existujícího Svazku obcí mikroregionu Třemšín.

Zopakujme cíle, které byly stanoveny v úvodu této práce. Prvním cílem bylo na příkladu modelového území identifikovat problémy, s nimiž se potýkají obce na vnitřní periférii. S pomocí řízených rozhovorů se starosty obcí modelového území byly tyto problémy identifikovány společně se srovnáním jejich relativní důležitosti (viz kapitoly 3.1.2 a 3.2.2). Největším problémem a zároveň překážkou dalšího rozvoje obce je podle mínění starostů obcí jejich nedostatečná vybavenost z hlediska technické infrastruktury, rozpočet obce dále silně zatěžuje permanentní údržba či zkvalitňování místních komunikací. Oblast bydlení je na vnitřní periférii dalším nedostatkem v různých ohledech (nedostatek parcel, zastaralý bytový fond, nedostatek bytů). K závažným problémům pak ještě starostové obcí řadí nedostatečné disponibilní finanční zdroje. Toto zjištění tedy odpovídá na první definovanou výzkumnou otázku (Zděděná zanedbanost vybavení obcí technickou infrastrukturou zatěžuje obecní rozpočty při jejím budování natolik, že nezbyvá dostatek prostředků na ostatní skutečně rozvojové projekty.) a potvrzuje ji. Nepotvrdila se hypotéza, že by hospodářskou slabost vnitřní periferie dokumentoval odliv mladých lidí, což by starostové obcí považovali za zásadní problém, kterému musí čelit. Na příkladu modelového území Třemšín se ukázalo, že odliv mladých lidí z venkova se zastavuje navzdory malé nabídce zaměstnání v blízkém okolí. Dojížděka do zaměstnání se realizuje na značné vzdálenosti, a je tak možné setrvat ve známém životním prostoru i nadále, případně zaznamenáváme i opačný pohyb obyvatelstva přicházejícího bydlet na venkov např. pro jeho environmentální kvality.

Dalším cílem této práce bylo posoudit možnosti rozvoje obcí modelového území v závislosti na přítomném lidském a sociálním kapitálu. Naplnění tohoto cíle úzce souvisí s cílem posledním, jímž je zhodnotit přínos existence Svazku obcí mikroregionu Třemšín pro jednotlivé členské obce i pro mikroregion jako celek. Ukázalo se, že kvalita spolupráce mezi obcemi v rámci dobrovolného sdružení je významně závislá na lidském kapitálu jejich starostů. Rozvoj obcí vnitřní periferie Česka, malých obcí

skládajících dohromady i se svým mikroregionální městským centrem hustotu zalidnění pouze 43 obyvatel na km², je ve velké míře závislý právě na vzájemné spolupráci. Ta v případě mikroregionu Třemšín funguje na velmi dobré úrovni, což přináší hmatatelné zkvalitnění života zapojených obcí. Představa, že by sebevětší nadšení pro spolupráci samo přineslo prosperitu obci patřící do svazku obcí, je mylná. Pro rozvoj obce, jak se v tomto výzkumu ukázalo, je stejně tak důležitá aktivita jejích obyvatel. Co se týče přínosu této spolupráce, můžeme vyslovit závěr, že na Rožmitálsku panuje vyváženost mezi projekty mikroregionu zacílenými na rozvoj jádrové obce (Rožmitálu pod Třemšínem) s projekty zaměřenými na rozvoj celé oblasti. Hypotézu předpokládající úzký vztah mezi kvalitou lidského a sociálního kapitálu a rozvojem jednotlivých obcí nelze přesvědčivě potvrdit. Sdílení informací důležitých pro rozhodování v záležitostech vedení obce mezi starosty totiž do určité míry zahazuje rozdílnou výbavu jednotlivých starostů. Je to však další potvrzení přínosu spolupráce obcí.

Český venkov je charakteristický svou roztroušenou sídelní strukturou. Velké množství malých sídel rozestých po krajině znesnadňuje účinné vedení s cílem komplexního rozvoje prostoru. Jistě si ale stěží dovedeme představit, že by malebnost české krajiny utrpěla zánikem těchto malých „problematických“ sídel. Opatření zavádějící tzv. střediskovou soustavu nepochybně vedlo ke snížení kvality života ve velmi malých obcích (a sídlech). V době změny politického prostředí opírajícího se opět o demokratické principy se tyto zanedbávané obce pochopitelně chopily příležitosti rozhodovat o vývoji ve své obci podle vlastního uvážení. Po téměř dvaceti letech od této změny se ukazuje stále s větší naléhavostí, že přílišná administrativní rozdrobenost je velkou překážkou úspěšného vývoje venkovského prostoru. Již z dosavadní politiky Evropské unie můžeme vytušit, že opět přijde určitý tlak „shora“ na rozšiřování úzké spolupráce v rámci mikroregionů. Abychom co nejlépe využili své členství v Evropské unii, mohl by geografický výzkum přispět obrácením své pozornosti do zahraničí (konkrétně do „starých“ členských států EU), kde by pak svými propracovanými metodami odhaloval analogie s českým vývojem a podával návrhy na aplikaci těchto zkušeností v Česku.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Použitá literatura:

- BEDNAŘÍKOVÁ, Z., DOUCHA, T., TRÁVNÍČEK, Z. (2006): Územní aspekty rozvoje podnikání v odlehlých venkovských oblastech Evropy. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s. 274—287
- BIČÍK, I., PERLÍN, R., ŠEFRNA, L. (2001): Rozvoj povodí Kocáby. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 87 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 211 s.
- DUŠEK, J., SKOŘEPA, L. (2006): Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s.319—327
- FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 36–47.
- FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. (2005): Druhé bydlení v periferních oblastech. In: Problémy periferních oblastí, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 74—80
- FLORIAN, J. (2006): EAFRD po Česku — využitá nebo promarněná šance? In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s.333—341
- GREGORINIOVÁ, J., SCHOLLAROVÁ, V. (2006): Místní kultura — stabilizační a stimulační faktor rozvoje českého venkova. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s.342—351
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 255 s.
- HAMPL, M. (1998): Výzkumné trendy v sociální geografii. Geografie – Sborník ČGS, 103, č. 4, s. 437–444.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 1–11.

- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Problémy periferních oblastí, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 6—24
- ILLNER, M. (1988): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. Územní plánování a urbanismus, č. 2, s. 90—95
- JANC, k. (2006): Human and social capital in Poland — spatial diversity and relations. In: Europa XXI 2006, 14, s. 39—55
- JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 26—35.
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): regionální diference vybraných podmínek pro rozvoj lidského a sociálního kapitálu v Česku. In: Geografie – Sborník ČGS, 113, č. 3, s. 269—284
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, s. 12—25.
- MATOUŠKOVÁ, K. (2006): Venkov jako hodnota — politika rozvoje venkova v České republice. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s.445—451
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. Územní plánování a urbanismus, 15, č. 2, Terplan – VÚVA, Praha, s. 67—72.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. In: Sociologický časopis, 2008, 44, č. 2, s. 321—348
- PERLÍN, R. (1998): Typologie českého venkova. Zemědělská ekonomika, 44, č. 8, ČAZV, Praha, s. 349—358.
- PERLÍN, R. (2003): Předpoklady rozvoje českého venkova, in Vávra, V.: Funkce politiky v agrárním sektoru a rozvoji venkova v nejdůležitějších typech regionů v období před a po vstupu do EU, Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, 19 s.
- PERLÍN, R. (2006): The co-operation of rural municipalities — chance or condition of achievement. In: Agricultural Economics — Czech, 52, 6, s. 263—272
- REINÖHLOVÁ, E. (2005): Informační a komunikační technologie pro rozvoj periferních oblastí — zkušenosti ze zahraničí. In: Problémy periferních oblastí, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.36—43

- ROLÍNEK, L., ŘEHOŘ, P. (2006): Strategické přístupy v řízení regionálního rozvoje. In: Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět, Česká zemědělská univerzita v Praze, s. 511—517
- SZCZYRBA, Z. (2005): Venkovský maloobchod v Česku a jeho nová pozice : diskusní příspěvek k problematice periferních oblastí. In: Problémy periferních oblastí, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 53—60
- ZEMÁNEK, L. (2003): Lokální kultura v životě našeho venkova. In: Geografie na cestách poznání, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.124—149

Ostatní zdroje:

- Český statistický úřad (Veřejná databáze dat) — [http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/3D836E0240F18011C1256F1700450D18/\\$File/obyvobce08.xls](http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/3D836E0240F18011C1256F1700450D18/$File/obyvobce08.xls), 2008
- Město Rožmitál pod Třemšínem, webové stránky obce — <http://www.rozmitalptr.cz/>, 2008
- Ministerstvo pro místní rozvoj, Programovací období 2007—2013 — <http://www.mmr.cz/programovaci-obdobi-2007-2013>, 2008
- Obec Bezděkov pod Třemšínem, webové stránky obce — <http://bezdekov.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Hudčice, webové stránky obce — <http://hudcice.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Hvoždany, webové stránky obce — <http://www.hvozdany.cz/>, 2008
- Obec Koupě, webové stránky obce — <http://koupe.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Nepomuk, webové stránky obce — <http://nepomuk.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Sedlice, webové stránky obce — <http://sedlice.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Věšín, webové stránky obce — <http://www.vesin.cz/>, 2008
- Obec Volenice, webové stránky obce — <http://www.volenice.cz/>, 2008
- Obec Vranovice, webové stránky obce — <http://vranovice.tremsin.cz/>, 2008
- Obec Vševely, webové stránky obce — <http://vsevily.tremsin.cz/>, 2008
- Svazek obcí mikroregion Třemšín, webové stránky mikroregionu — <http://www.tremsin.cz/>, 2008
- Zákon č.128/2000 Sb. o obcích (obecním zřízení) ve znění pozdějších předpisů

PŘÍLOHY